ПРОБУДЖЕННЯ ВНОЧІ

ЮР. ШОВКОПЛЯС

ЮР. ШОВКОПЛЯС

ПРОБУДЖЕННЯ ВНОЧІ

ТРИ ОПОВІДАННЯ З СЕРІЇ
„ПРОНИКЛИВІСТЬ ЛІКАРЯ ПІДДУБНОГО“

ЮРИДИЧНЕ ВИДАВНИЦТВО НКЮ УСРР
ХАРКІВ—1929

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літопису Українського Друку", „Картковому репертуарі" та інших покажчиках Української Книжкової Палати

Державний Трест
„Харполіграф"
Третя Друк. ім. Фрунзе
Укрголовліт ч. 1160
Зам. ч. 1620. Прим. 5.000

ПРОБУДЖЕННЯ ВНОЧІ

Це центральна? Ви що — поснули там усі? Я вже більш як півгодини нерви собі псую, викликаючи вас... Що?.. дайте мені 62—78... Вісім... Сімдесят вісім, кажу я вам!.. Нарешті... Ага. Це 62—78?.. Будь ласка, покличте до телефону Петренка.. Що? Спить? Початок дев'ятої, а він ще й досі спить?.. Розбуркайте його зараз же й скажіть, що з ним хоче поговорити Холодний. Зрозуміли?.. Холодний, бухгальтер того представництва, де він працює. Неодмінно розбуркайте... Я не відійду від телефону.

Холодний роздратовано кинув недокурка на підлогу і нетерпляче переніс телефонну рурку до другого вуха. Він був злий на Петренка.

Та й справді! Сьогодні представництво повинно виплатити трьом кредиторам вісім з половиною тисяч, а йому, затурканому цілою низкою дрібних і, через це, найнеприємніших справ, був про це нагадано вчора після другої години дня, коли в касі не лишилося ані копієчки, а банк був вже зачинений. Надія ж на те, що може хоч вечірнє

агентство банку сплатить чек представництва, була надто мала. Але в ній—остання можливість уникнути неприємної розмови з кредиторами, що напевно прийдуть уранці.

Один з них дзвонив уже вчора наприкінці дня, і завідатель, бувши не в курсі справ, запевнив, що гроші будуть сплачені не пізніш, як о десятій годині... От чому Петренка, касира, було відряджено до агентства з наказом усіма правдами й неправдами виканючити гроші. Про наслідки цього канючення він повинен був подзвонити головбухові зараз же після відвідання агентства, але Холодний пронервувався біля телефону вчора весь вечір, але, як на зло, сам забув номер Петренкової квартири і згадав його тільки зараз.

Телефонна рурка довго передавала лише ранкове грюкання дверима та квапливий стукіт ніг, і тільки після п'яти майже хвилин нервового чекання над вухом загудів хрипкий спросоння голос.

— Це ви, Іване Гнатовичу?

— Я,—голосно підтвердив Холодний.—Але що ж це ви, любий мій? Я ж вам учора, здається, ясно сказав, щоб ви подзвонили до мене, тільки повернетеся з банку.

— Та я неодмінно подзвонив би,—зніяковів голос у телефоні,—але я повернувся на початку другої ночи. Турбувати ж вас у такий час...

— Ну, а як з грішми?

— Все гаразд—одержав. Всі вісім з половиною тисяч пощастило одержати.

— Ф-фу! Наче гора з пліч.. Але як же це ви з такою сумою вночі десь блукали?.. Загубити їх могли або витягти їх у вас.. Який же ви необережний!

— Ну й скажете отаке — витягти. Мені їх дано великими банкнотами — по десять червінців, так що всі гроші мені в гаман улізли. А гаман я завжди у внутрішній кишені піджака носю, звідти витягти—треба спеціяльний хист мати. Гроші при мені і цілісенькі, як у христа за пазухою.

— Гаразд, коли так. Тільки вдруге не ризикуйте—чорт знає, що може трапитися. А тепер от що: швидче одягайтеся і катайте просто в представництво. Поснідати потім устигнете. Я зараз теж туди йду. Нам треба до початку роботи привести до ладу документи, що торкаються сьогоднішньої виплати. А то вчора так закрутилися... Так ви прийдете?

— А який біс мене може затримати? Зараз же прибіжу—ось тільки вмиюся та зав'яжу краватку.

Рівно о пів на дев'яту Холодний увійшов у непорушену ще людськими голосами та цоканням рахівниць ранкову тишу представництва. Нікого з працівників іще не було; бездушно стояли замкнені шафи і прибрані, але трохи запорошені столи; кроки Холодного простукотіли в цій порожнечі самотньо і надто гучно... Касира ще не було—

це знову його роздратувало: адже Петренко живе значно ближче від представництва ніж він, і якби був хоч трохи акуратний, давно чекав би його тут.

Розчинивши двері фін-рахівничої кімнати, Холодний почув здивований голос прибиральниці: вона стояла біля телефону і запевняла когось, що в такий ранній час головбуха в представництві ніколи не буває й бути не може. І ще більше здивувалася, побачивши раптом за собою Холодного. Сказала в телефон, що зараз передає рурку, і промовила до нього:

— Товариш Петренко вже вдруге про вас питає.

З цілком зрозумілим передчуттям, що раптом вихолодило йому груди, Холодний ухопив рурку і нервово притис її до вуха:

— Я слухаю, в чому річ?

— Іване Гнатовичу,—голос Петренка зривався від хвилювання,—нещастя... Гроші пропали!

— Що? — Холодний знесилено притулився до стінки, а тремітна рука до болю вдавила трубку в ухо.—Що ви сказали?

— Гроші пропали,—одчайдушно повторив Петренко.—Вчора були, а сьогодня зникли — разом із гаманом. З унутрішньої кишені піджака зникли. Сьогодні вночі.

— Цього ще не вистачало!.. Куди ж вони могли дітися?

— А я ж звідки знаю?.. Вчора ввечері, лягаючи спати, я ще перерахував їх — усі були: а зараз

кинувся—нема... Вночі вкрадено. Коли я спав... Я вже дзвонив до каррозшуку. Зараз агент прийде... Та хіба він їх знайде тепер? Я вже всю кватиру впериод поставив, по всіх закутках пронишпорив... Не інакше, як злодій був. Що ж воно тепер буде, Іване Гнатовичу?

Але на це безпорадне питання Холодний не відповів нічого. Спантеличений і прибитий цією несподіваною пропажею потрібних сьогодні до зарізу грошей, він безглуздо дивився на чорний прямокутник телефону, загубивши відразу здатність до мислення й мови... І в тиші, що раптом усією своєю вагою насунулася на нього, було чути, як у суміжній кімнаті шарудить ганчірка прибиральниці, змітаючи зі столів порох. Не пізніше, як за годину з'являться кредитори—Холодний яскраво уявив собі скандал, де головною дієвою особою буде він. А потім... адже це він винуватий, що згадав про виплату надто пізно, що одержання грошей доручив Петренкові — касир тільки місяць, як працює в представництві. І ніхто не візьме до уваги, що з ним, з Холодним, до цього часу нічого подібного не траплялося... Може завтра вже доведеться розпочати щоденне відвідування біржі праці...

— Що ж мені тепер робити?—тоскним голосом нагадав про себе Петренко.

— Не знаю, що вам робити, — роздратовано огризнувся Холодний.—Але що ви зі мною вдіяли?.. Зараз приїду до вас. Чекайте.

Квола рука довго не могла повісити рурки... Присів на хвилину до свого столу і стиснув долонями порожню голову... Треба було щось удіяти, але що?.. І який толк у тім, що він поїде зараз до касира? Адже цим зниклих грошей — вісім з половиною тисяч! — не повернеш! Але поїхати треба — хоч би для того, щоб уникнути першого наскоку кредиторів, щоб відтягти на годину прикру розмову з начальством. Про крадіжку він скаже телефоном з Петренкової кватири або притягне самого Петренка сюди — хай він дає пояснення... А зараз ніяк не можна гаяти часу.

Холодний хутко написав уникливу записку: з грішми вийшла якась загайка і він через це вимушений трохи запізнитися сьогодні, бо його присутність для ліквідації ції нагайки необхідна, а повернеться він мабуть до десятої години. Віддав записку прибиральниці з проханням передати її завідателеві, як тільки той прийде в представництво, а сам вискочив на вулицю і гукнув візника...

Швидко збігши на третій поверх будинку, де жив Петренко, він побачив біля дверей високу й ставну, по-військовому вдягнену людину з чорною текою під пахвою; упевнено й нетерпляче вона крутила кнопку звонка. І разом з нею ввійшов у напівтемний коридор, витираючи з чола піт, що виступив раптом і рясно. Уважні очі розшукового агента відразу помітили, що він прийшов у тій же справі, — зі ввічливою посмішкою попрохав про-

вести його до Петренка і, не давши Холодному стуком попередити про свій прихід, різко розчинив двері. Бліде лице касира глянуло йому назустріч, але зараз же знову схилилося додолу.

Агент і Холодний зайшли. В невеликій квадратній кімнаті було троє. Петренко сидів біля столу в розхрістаній сорочці з незав'язаними ще шнурками черевиків, без тями бгаючи якийсь папірець кволими пучками. Він наче не помітив, що агент сів проти нього, діловито розкриваючи свою теку, і жалібно подивився на Холодного, коли той нерішуче підійшов до нього. Двоє інших співчутливо стояли біля дверей, не знаючи, що робити з собою: вони, мабуть, зайшли сюди випадково, щоб почути подробиці пропажі грошей, і залишилися через свою недоречну делікатність до чужого горя. Один з них, з білявими рідкими вусами і помітним натяком на деяку розтяжність людського шлунку — з напівсхованою цікавістю оглядав розворушене ліжко, нужденні меблі, застиглу постать Петренка й упевнені повільні рухи агента, що, не хапаючися, розклав перед себе чистий аркуш паперу і націлився в нього хемічним оливцем.

Нарешті сутужну тишу кімнати порушив його басовитий голос:

— Ну-с, так... Який же з вас буде Петренко?

— Я, — схаменувся той.

— А ви хто такі будете, громадяни? — звернувся до інших.

— Я головний бухгальтер представництва... тресту, де Петренко працює за касира,—чомусь ніяково відповів Холодний.

— А я ось тут живу—в суміжній кімнаті,—відповів голений.—Я лікар... А це мій приятель, теж лікар, Михайло Григорович Піддубний. Але він працює в санаторії—за шісдесят верстов од Харкова. Приїхав звідти на декількі днів і сьогодні ночував у мене.

— Так, значить ви обидва,—агент звернувся до нього й Холодного,—гарно знаєте Петренка і зможете дати про нього відомості, коли я про них спитаю. Крім того, будьте свідками допиту... Ну, а ви, громадянине Петренку, будь ласка, докладно розкажіть, як у вас зникли гроші... Ви чуєте?

— Я чую,—покірно підтвердив Петренко.—Але що ж тут розказувати? Були гроші і нема грошей. Вночі зникли.

— Це я вже знаю. Ви візьміть себе в руки й розкажіть, що ви робили з моменту одержання грошей до моменту виявлення їх пропажі.

— Та хіба ж це допоможе вам знайти їх? Вони ж з цієї кімнати зникли! — стримуючи свою розгубленість, сказав Петренко, але агент нетерпляче й суворо стиснув плечима.—Ну, гаразд, розкажу... Гроші я одержав у вечірньому агентстві Держбанку. Це було приблизно о 6 годині вечора Звідти попростував додому... Але дорогою зустрів приятеля — я його місяців півтора не бачив. Ну, я

подумав, що з унутрішньої кишені піджака гаман нікуди не зникне, і пішов до кіна. А після нього зайшли в пивну.

— А до казіно ви часом не заходили?—раптом перебив його агент.

— Ні, не заходив,— здивувався Петренко і почервонів.—А хіба це так важно?

— Значить важно. А ви взагалі туди ходите?

— Взагалі не ходжу. Раз якось зайшов, програв п'ять карбованців і знявся ..— Він перелякано вліпився в агента.—Невже ви думаєте, що я...

— Я зараз нічого не думаю. Розказуйте далі. Що з вами було, коли ви повернулися додому?

— Ну, прийшов додому і першим ділом перелічив гроші. Гаман був на місці і всі вісімдесят п'ять банкнотів були в ньому. Піджак я повісив на стілець біля ліжка — он він там і досі валяється,— а гаман я лишив у кишені. Хіба ж я думав, що вночі вдереться злодій... Ліг і заснув. Дуже скоро заснув, бо був трохи на підпитку після пива. Через це кляте пиво мабуть забув і двері замкнути. Але це часто зі мною й так трапляється... Вночі я прокинувся, бо почув гучне грюкання своїх дверей. Мене наче з ліжка підкинуло - я відразу сів, притис піджака до себе—спитав: „Хто там?“. Хрипко так спитав — з переляку. Але мені ніхто не відповів. Та я ясно почув обережні кроки, — хтось тихо човгаючи по підлозі, хутко відійшов од дверей. Я хотів був кинутися в коридор, але надто вже

перелякався. Тоді я витяг гаман з кишені—він був там—і помацав гроші: вони теж були цілі. Я довго сидів, тримаючи гаман у руках. Пам'ятаю, що в голові дзвеніло через пиво. А потім, я певно, заснув, бо що було далі — нічого не пам'ятаю. Не пам'ятаю навіть, чи заснув з гаманом в руках, чи поклав його назад у кишеню. Тільки думаю — поклав. Вранці мене розбуркали — товариш Холодний покликав мене до телефону. Я хутко натяг на себе штани й черевики, і побіг у коридор. Розмовляючи з ним, я навіть згадав про своє нічне пробудження. А коли повернувся і почав шукати гамана, його ніде не було, наче він крізь землю провалився. Бачите, який гармідер у кімнаті — це я його шукав... От і все...

Агент дописав щось на своєму папері і підвів голову, щоб уважним своїм поглядом обвести кімнату. З ледве помітною усмішкою він зупинився очима на ліжкові (на ньому постеля лежала зібгана жужмом), на відсунутому від стіни невеликому нічному столикові з розсипаними по ньому цигарками, на напів-скинутому зі стільця на підлогу піджакові. Тільки стіл, що біля нього він сидів, декілька фотографій та досить велике дзеркало над нічним столиком були в порядку.

Видно задоволений цим оглядом, агент знову розповернувся до Петренка:

— Ну, а скажіть: вам за останній час дуже потрібні були гроші?

— Що?—сторопілими очима вліпився в нього касир.— Ви таки справді думаєте, що я вкрав або розтратив ці вісім з половиною тисяч?...

— Я вже казав, що я зараз нічого не думаю. А от чому ви думаєте, що я обвинувачую вас у розтраті?

— Іване Гнатовичу, скажіть йому, що я одержую 132 карб. на місяць і мені цілком вистачає... Невже й ви не вірите мені?.. А ви злодія найдіть і гроші. Я їх не брав.

— Я злодія й шукаю,— з усміхом ворухнув агент бровами. — Але знаєте, мені доводилося багато бачити випадків такого роду пропажі грошей. І між іншим, у більшости вони зникають майже так само, як і в вас. Як правило — це буває тоді, коли причиною пропажі бувають самі службовці. От я й хочу перевірити своє спостереження. — Він повернувся до голеного лікаря. — Якщо ви живете в суміжній кімнаті, ви повинні були чути той шум, що про нього росказав Петренко.

Лікар змішано оглядів присутніх і, одвівши погляд од хазяїна кімнати, тихо промовив:

— Взагалі я сплю дуже тонко: мене будить майже всяке шарудіння. І я напевне почув би шум і окрик Петренка — перегорожа між нашими кімнатами дуже тонка... Сьогодні вночі мій товариш без ніякого шуму виходив з кімнати, але й це розбуркало мене... Іншого ж шуму я не чув.

— Так. А ви чого виходили? — хутко спитав агент у другого.

— За своїм ділом,— ворухнулися від легкої посмішки біляві вуса.

— Ну, а що ви можете сказати відносно цього шуму?

— Вночі взагалі навіть у тихій кватирі буває багато різних шумів, настільки звичних для мешканців, що вони їх зовсім не помічають. Петренко, коли спить, такого хропака завдає, що аж перегорожа тремтить, але це зовсім не впливає на мого приятеля... Або, коли я виходив, так помітив у коридорі здоровенного кота. Певний, що почни він ганятися за мишами, мій приятель зовсім не прокинувся б...

— Для чого ж ви це кажете?

— Щоб довести вам, що Петренко казав правду... Шум був. Я поночі наступив на цього кота і він, одстрибнувши від мене, стукнувся об оці двері... Я не відповів на Петренків окрик, бо якось незручно почув себе — розбуркав через свою необережність незнайому людину... І тихенько навшпиньки пішов собі.

— Угу,— задоволено всміхнувся агент.— Так чи інакше, а злодія в квартирі не було. Так... Ну, на всякий випадок іще одно питання: чи зникло з квартири ще що-небудь, крім цих грошей?

— Я вже питав про це в усіх,— одповів Петренко.— Нічого не зникло. Більш того: все в моїй кімнаті теж лишилося на своїм місці, наче тут зовсім нікого не було. Грошей же нема... Але який

же злодій не подбає про те, щоб знищити всі сліди своєї присутності тут?

— Та то воно так. Ну, а як же він міг пройти в кватирю? Вона на третьому поверсі, а на вхідних дверях я не бачив жодних ознак відмикачки. Крім того, нема такого злодія, що настільки гарно знав би розполіг кімнат і речей, щоб нічого, як це видно з ваших слів, не зворухнути. І нарешті, як це він одразу прийшов до вас, узяв гамана, навіть не шукаючи його і зник? Адже до того часу, поки ви не почали шукати грошей, меблі ваші стояли на своїх місцях.

— Цілком правильно,— знесилено підтвердив Петренко.— Але ж може бути, що у мене їх узято ким-небудь з мешканців квартири.

— А хто знав, що ви прийшли додому з грішми?

— Ніхто... А грошей все ж таки нема.

— Нема... Але можна пошукати, хоч ви вже, як я бачу, все перешукали. Ну, та може я знайду хоч деякі сліди злодія.

Не чекаючи на Петренкову відповідь, агент підвівся й підійшов до ліжка. Петренко байдуже подивився на нього і болісно стиснув руками скроні. Голений лікар і Холодний чомусь ніяково подивилися один на одного; лікар чомусь почав пильно розглядати нігті на своїх пальцях, а Холодний підійшов до касира, але не відважився заговорити з ним. І тільки другий лікар з білявими

усами, Піддубний, зацікавлено стежив за методичними рухами агента, що з наочною уважністю перегортав постелю. Але трус ліжка нічого не дав — це було звичайне ліжко нежонатої людини з трохи брудним простирадлом, з потертим байковим укривалом, з тонким сінником — усе на ньому було переплутано й зім'ято безнаслідковими і, напевне, навмисними шуканнями. З тією ж уважністю агент зазирнув за радіятор центрального нагрівання, висунув напівпорожні ящики з нічного й робочого столів, але й там не знайшов жодного натяку на присутність грошей. Але це зовсім не змішало його — навпаки: з лиця не сходила іронічна, задоволена посмішка, наче всю процедуру трусу він зробив для проформи. Та й справді: все, що він тут почув і побачив, ясно говорило за те, що грошей ніякий сторонній злодій не брав, а просто вони зникли ще до повороту Петренка додому... І все ж, оглядівши кімнату, він попросив лікарів показати йому всю квартиру, і вийшов з ними в коридор.

Холодний нервово пройшовся по кімнаті — було далеко вже за дев'яту годину і в представництві давно на нього й на гроші чекають кредитори. Він рішуче зупинився біля Петренка, що все ще нерухомо сидів, вліпивши наче неживий погляд у сіру стінку. Доторкнувся йому до плеча й промовив:

— Досить вам, Степане Степановичу, комедію цю грати, признайтеся, куди запроторили гроші,

і кінець справі. А то морочите нам усім голови... Невже ви думаєте, що всі ми настільки дурні, щоб повірити тим нісенітницям, що ви їх верзете?

Петренко несамовито повернувся до нього й мало не простогнав:

— Іване Гнатовичу! Та ви ж знаєте мене... Не брав я цих грошей, хоч ви повірте! Розумієте? Не брав... Ну, на що вони мені?

— А,— роздратовано махнув рукою Холодний,— буде вам! Віддайте гроші, все одно вони вам у бупрі ні до чорта.

— Та не брав же я їх! Як ви цього зрозуміти не хочете...— Петренко боляче покрутив головою.— Я сам бачу, що зараз усе проти мене. Але що ж я можу зробити?

— Ну, як хочете...

Холодний з закушеною губою відійшов до вікна, і нервово забарабанив по шибці пальцями. Якщо до цієї розмови у нього й було деяке вагання, то тепер він цілком певний, що гроші привластив Петренко. Ясно, що касир устиг їх гарно заховати і після висидки в бупрі зуміє їх як слід використати: вісім з половиною тисяч — адже це тільки вимовити легко... А от йому, Холодному, через це доведеться не один місяць щоденно мандрувати на біржу. Яка установа візьме до себе заплямованого бухгальтера, що не зміг доглядіти такої суми грошей?

Йому стало дуже шкода себе. Він поволі рушив до вікна, що через нього було видно щасливих у своїй байдужості людей і побрів по кімнаті... Зупинився біля дзеркала й довго розглядав сум у своїх очах і тоскну викривленість губ.

Потім несподівано для самого себе він зазирнув за дзеркало й не витримав здивованого й радісного викрику: оплутаний старим і товстим павутинням, там лежав добре знайомий йому гаман касира. Він квапливо витяг його, розкрив... У ньому нічого не було, крім декількох документів і обривків паперу... Холодний кинувся до Петренка, що широко розплющеними очима вліпився в цю нахідку, а подих йому зупинився в напіврозззявленому роті; але в кімнату зайшов зному агент з обома лікарями і своїм питанням перебив його:

— Що це в вас таке?

— А це порожній Петренків гаман! — Холодний з безрадісною усмішкою простяг йому свою нахідку.— Я його ось тільки знайшов за дзеркалом.

Агент майже вирвав гаман у Холодного, покрутив у руках, розглядаючи.

— Де гроші?— повернув до Петренка крижану посмішку.

— Не знаю...

— Злодій забрав гроші, а гаман сунув за дзеркало?

— Не знаю...— Петренко зблід, як папір, і недоречно додав: — Але я ніколи своїх речей не кладу за дзеркало. Ніколи...,

— Ну, досить... Я зараз уважно оглядів усю квартирю і не виявив жодної можливости, щоб сюди пройшов злодій... Не робіть таких здивованих очей, все одно я цьому не повірю: як тільки я зайшов до вас, було вже надто ясно, що тут не крадіжка, а просто рострата,.. А тепер, будь ласка, одягайтесь і ходімте зі мною.

Петренко безнадійним поглядом обвів схилені додолу обличчя присутніх і важко підвівся. Покірно застібнув сорочку, зав'язав шнурки черевиків і перекинув через плечі шлейки. Один тільки лікар Піддубний, що з-під лоба стежив за кожним його рухом, помітив, як погляд касира з уважністю зупинився на цих шлейках, а рука непомітно спробувала їх міць. І, ніби щось зміркувавши, він повернувся до агента:

— Я думаю, що ви дозволите мені вийти на хвильку в убиральню. Мені дуже потрібно. І я не втечу.

— Будь ласка, — з чемною посмішкою промовив той, але, підійшовши до дверей, поглядом простежив за ним.

Петренко не збрехав — агент побачив, як щільно причинилися двері вбиральні і почув, як квапливо цокнула защіпка. Не відходячи від виходу з кімнати, він потомлено притулився в чеканні до стінки. З кухні долітало одноманітне й хрипне гудіння примусу, а очі жінок, що зрідка проходили коридором, зацікавлено й перелякано поглядали на

агента і в кімнату... Так проповзло хвилини, мабуть, з три, і він подумав, що Петренко сидить в убиральні надто довго.

Обережно просунувшись повз нього в коридор, лікар Піддубний чомусь навшпиньки підійшов до вбиральні й притис своє вухо до дверей; потім постукав. Здивований агент через гудіння примусу не почув одповіди Петренка, а може її й зовсім не було, бо вдруге лікар постукав нервово й дужче. І раптом, ухопивши ручку, з усієї сили потяг двері до себе. Вони не піддалися. Тоді він повернув своє червоне від даремного напруження лице до агента і розгублено скрикнув:

— Та йдіть же сюди! Він не відповідає—чорт зна, що він там удіяв з собою... Допоможіть мені відчинити.

Агент підійшов, не хапаючися,— незрозумілий переляк лікаря зовсім не збентежив його. Але не почувши Петренкової відповіди й на свій окрик, він сам сіпнув ручку дверей до себе... Защіпка була міцна і не відразу піддалася на його зусилля. А коли за допомогою лікаря він таки зірвав її, побачив: Петренко стоїть ногами на зливальниці, квапливо прив'язуючи один кінець шлейок до гвіздка в стінці, а другий кінець, перетворений у зашморг, щільно охопив йому шию. Піддубний, прожогом проскочивши в убиральню, з силою, що її не можна було передбачити в його недолужному тілові з помітним черевом, зірвав його зі зливальниці і, не звертаючи уваги на здивовання агента, хутко потяг

у кімнату. Остовпілий агент не одразу рушив за ними, а коли ввійшов до Петренка той сидів уже на ліжкові і обома руками підносив до рота шклянку з водою, а лікар розвязував йому зашморг з горла. Агент не зміг сховати свого злого роздратовання.

— Що значить оця комедія?

— А те значить,— з посмішкою відповів замість Петренка Піддубний,— що ви сьогодні трохи помилилися.

— Ви думаєте, що коли розтратник біжить вішатися в убиральню, то це гарний доказ його безвинности? Просто, гарно розіграна комедія. От що це таке... Надто багато бачив я таких супчиків...

— Настільки багато, що відразу, як тільки прийшли, ви почали ставитися до нього, як до розтратника. В цьому й полягає основна наша помилка. Крім того, ви зовсім чомусь не звернули уваги на його оповідання про пробудження вночі. А варто було б. .

— Юрунда, цей випадок з вашим шумом він гарно використав... Ну, мені ніколи. Вдягайтеся, громадянине Петренку, і ходімте.

— Одну хвилинку, товаришу... Я звичайно, не хочу втручатися в вашу справу, але дозвольте мені задати декілька питань товаришеві Петренкові. Мене тут дещо цікавить як лікаря... А вас не здивувало, що його гамана було знайдено за дзеркалом? Адже він сказав, що ніколи туди своїх речей не кладе. На мій погляд, це дуже цікавий факт.

— Якщо ви хочете спитати щось у Петренка, питайте. А що до всіх цікавих фактів, так дозвольте мені самому подавати їхнє значіння... Іще раз нагадую — мені ніколи.

— Гаразд, більше не буду.— Лікар з усмішкою покрутив собі вуса й повернувся до Петренка.— Ну, годі вам, заспокойтеся... Ви зможете відповісти мені на пару питань?

— Я зараз цілком спокійний,— тихо відповів той.— Ви часом не помітили де-небудь моєї краватки. А то без неї йти якось незручно...

— Краватку ви ще встигнете знайти... А зараз постеліть, будь ласка, ваше ліжко так, щоб воно було таким, як завжди буває, коли ви лягаєте спати.

Петренко здивовано й засмучено підвів на нього свій погляд.

— Досить з мене й того, що мене за розтратника вважають. А ви ще божевільного з мене хочете зробити.

— Та нічого подібного,— спокійно відповів Піддубний.— Я цілком вірю, що ви не крали грошей і хочу це довести решті. Ну, вберіть це ліжко.

— Ви теж здається хочете якусь комедію розіграти?— не втримався агент.

Решта теж дивляться на лікаря зі стриманою іронією, але лице його було серйозне, впевнене й він нічого не відповів на агентове питання — це, видимо вплинуло на знесилену волю Петренка.

Він хутко підвівся з ліжка й звичними рухами почав упорядковувати його. Піддубний глянув тільки на подушку і спитав:

— Ви завжди її так кладете розпіркою до стінки?

— Завжди. Звичка у мена така.

— Дуже гарна звичка... І спите, звичайно, лицем до стінки?

— До стінки... Але яке це має значіння?

— Надто велике, як і той факт, що у вас на подушці дуже щільна пошивка, а от товариш агент залишив це без уваги... А тепер просуньте вашу руку під пошивку й помацайте, чи є що-небудь між нею й подушкою.

Петренко неймовірно проробив те, що йому велів Піддубний, і чотирі пари зацікавлених очей уважно стежили за повільним ворушінням його пальців під пошивкою. Раптом він радісно скрикнув і обережно витяг руку.

В ній була нетовста пачка банкнотів вартістю по десять червінців кожний. Навіть не глянувши на агента, що з розплющеними нерозумінням очима підійшов до нього, він знову присів на ліжко, і, звично послинивши пучки, хутко перелічив банкноти: ще раз засунув руку під пошивку і витяг за першим разом не захоплені гроші. І з радісним блиском очей простяг до Холодного.

— Іване Гнатовичу, ось вони — гроші. Всі вісім тисяч з половиною, цілісінькі... Я ж вам казав, що

не брав їх. Я їх сам туди увісні напевно засунув.

А агент незадоволено підійшов до Піддубного.

— Що це все значить?

— Значить, що ви помилились. Я ж вам уже казав про це.

— Але...

— Ви хочете, щоб я пояснив вам вашу помилку?.. З великим задоволенням, хоч тут, власне, й говорити нема про що — все, здається, так ясно... Людина, бувши в напівсонному стані, засунула гроші в пошивку й заспала це. Може, коли б бухгальтер не звелів йому негайно прийти в установу, він і сам згадав би, але йому голова (вона, здається, ще й досі під впливом пива) була така затуркана, що він, не знайшовши грошей і згадавши про нічний гуркіт у дверях, відразу подумав, що тут сталася крадіжка й подзвонив до каррозшуку. Ну, а який би розтратник спішив би отак викликати агента?.. З другого боку, ви так звикли до розтрат, що навіть не завдали собі роботи як слід обшукати ліжко і взагалі всю кімнату. Ну й не побачили, що гаман лежить за дзеркалом, а гроші в пошивці. Останнього, проте, й не можна було помітити, бо пошивка дуже щільна. Та ви, звичайно, й не шукали там. Ви надто добре знаєте, що після трусів підчас військового комунізму ніхто не ховає цінностей у ліжко, або за дзеркало. І, нарешті, всі свідчення Петренка поверталися проти нього — це, здається, теж повинно було вас зацікавити. Ну,

а у вас з'явилася думка, що це просто недотепно влаштоване привласнення грошей. От і все... А тепер подивіться на Петренка й скажіть: чи може отак радіти розтратник, коли заховані ним гроші є знайдені.

— Ну, гаразд,— ніяково посміхаючись, промовив агент,— але як же це ви зміркували це? Ви ж, здається, Петренка знаєте стільки, скільки й я. І досвіду розшукового агента не маєте.

— В тім то й річ, що не маю... А ви граєте в шахи?

— Граю.

— Вам доводилося спостерігати гру з боку? Правда, тоді гарно помічаєш усі помилки супротивників, всі найкоротчі путі до виграшу і дивуєшся, як цього самі супротивники не помічають?.. А коли граєш сам, робиш такі ж помилки, бо вся увага скерована на свої власні комбінації, і здається, що партнер просто без мети переставляє свої шахи, а не готує якусь каверзу. Отак і зараз було: я дивився збоку і бачив те, чого ви з вашим досвідом і впевненістю, що тут розтрата, не бачили... Крім того, в нас, у лікарів, є правило: індивідуалізувати всякий випадок.

НОРОВИСТИЙ КІНЬ

Черево Михайла Григоровича Піддубного, лікаря санаторія для туберкульозних, давно вже почало виявляти настирливу тенденцію: чимраз більше, чимраз помітніше висувалося воно вперед, псуючи йому колись струнку й сильну постать. А людині, що їй минуло лише 32 роки, це завдає багато турбот.

От чому Михайло Григорович мало не щодня після обходу хворих і аж до обіду блукав по лісах навкруги санаторія. Погода для нього не була перешкодою: з властивою йому добродушною всмішкою провалювався він у сумети взимку, загрузав у важкому чорноземному бруді на провесні й до останньої нитки промокав під дощем в-осени. Але не можна було сказати, що такі гулянки пішли йому на користь.

Часто з ним ходив і старший міліціонер санаторія Пересада, запеклий мисливець і невгомонний балакун.

На цей раз він також ішов поруч, тримаючи свою шомполку напоготові й пильно виглядаючи

звіра проміж голих стовбурів. Але це зовсім не перешкоджало йому розважати Піддубного розмовою.

— Позавчора, — казав він, — прочитав я в газеті, що в Харкові з БУПР'у втік Павло Лимар. Ви нічого про нього не чули? Це був ватажок невеличкої та спритної бандитської зграйки. Чотири роки тому він геть чисто обібрав увесь наш санаторій. Місяців за дев'ять пізніше наш лісничий знайшов його лігво, ну, а злодія накрив уже я... Ну, й заховали тоді його на 10 років... А тепер от утік. Для вас це дуже неприємна звістка...

— При чому тут я?—здивувався Піддубний.

— Як при чому? Та він же неодмінно прибіжить сюди, щоб розквитатися зі мною та з лісничим. А мимохідь і тим, що з ним зустрінуться, теж не пощастить. От вам, Михайле Григоровичу, доведеться припинити свої прогулянки, а то як надибає на вас...

Вони йшли лісовою дорогою, ще вкритою снігом, але вже вогким і пухким від першого подиху весни. З-за роздертих сірих хмар іноді виглядало сонце, вітер тихо дзвонив над головою промерзлими гілками. Піддубний прислухався до цього дзвону з більшою увагою, ніж до оповідання про бандита.

Пересада, трохи ображений з цього, ненадовго замовк.

Згодом дорога вивела їх із лісу й пішла узліссям. На кінці його, перекинувшись мостом через

річку, вона повертала в поле, що де-не-де чорніло таловинами, а далі — навпростець тяглася до станції, схованої за невисокими буграми й могилами за вісімнадцять верстов од санаторія.

Зупинились перекурити. Пересада почав докладно розмірковувати про те, що незабаром санаторій буде не менш як на два тижні відрізаний від світу, річка розіллється — ні пройти, ні проїхати. Піддубний неуважно згоджувався, витираючи рукавом пальта піт, що від швидкої ходи стекав на ріденькі біляві вуса.

Раптом Пересада замовк і радісно комусь замахав рукою, наче закликаючи його до себе. Оглянувшись, Піддубний побачив кроків на триста спереду високу жіночу постать. Вона, мабуть, вийшла на дорогу просто з лісу й тепер зупинилася на мить, щоб глянути на них, захистивши очі від сонця рукою. У другій руці вона тримала невеликий чимсь наповнений кошик, а вдягнена була в темносиню сукняну свитку, капелюх з зав'язаними під підборіддям вухами й високі чоботи. Розглядівши їх, вона повернулась, нічого не відповівши міліціонерові, й, не озираючись, широкими ступінями пішла до мосту. Пройшовши трохи, знов зупинилась, поставила кошик на дорогу й, зачерпнувши жменю снігу, розтерла його між долонями, наче руки їй були чимсь забруднені. Піддубний побачив сум в очах Пересади й спитав:

— Хто це?

— Та хіба ви не знаєте дочки лісничого? — здивувався Пересада й у голосі йому майнуло щось таке, від чого Піддубний мимоволі посміхнувся. — Тільки чого це вона на станцію так поспішає? І пішки... Хіба трапилося щось екстрене, за візником ніколи навіть було послати? Та тільки й вісімнадцять верстов...

— А вона, видно, дуже на вас сердита, — перебив його Піддубний, — нічим не показала, що пізнає вас.

— Ще й як сердита! — ще з більшим сумом підтвердив Пересада. — Місяць тому вийшла поміж нас суперечка, так вона й досі, як зустрінемось, одвертається. Невже ж таки місяця їй мало, щоб провчити мене?

— Уперта, видно, дівчина, — співчутливо промовив Піддубний. — І енергійна, по всьому видно.

— Надзвичайно енергійна! В батька вона одна, а він старий уже, так вона часто замісто нього ліс обходить або сторожів об'їзджає — верхи... І вродлива. Мало я бачив таких дівчат, як вона. Правильніше мовити, — жодної не бачив! Піддубний посміхнувся. Тепер він зрозумів, чому Пересада так часто блукає з ним по лісі, якого звіра виглядає проміж стовбурів і чому його так турбує можливість повернення втікача бандитів: хатка лісничого стоїть надто самотньо й крику з неї ніхто не почує.

Захоплені спостеріганням дівочої постати, що вже хутко підходила до мосту, вони не помітили,

як біля них зупинилися сани, запряжені добрим сірим конем. Тільке голосне привітання примусило їх оглянутися. Це був Данило — селянин з невеличкого села, що лежало майже поруч санаторія; взимку він візникував. Пересада недбало відповів на привітання й знову повернувся лицем до мосту, а Піддубний підійшов до коня, погладив його по шовковистій шиї й спитав візника:

— Ну, як воно там у вас, Даниле Петровичу?

— Так як же воно може в нас бути?—відповів Данило.—Погано.

— Чому ж це?

— А от з санаторія та в санаторій перестали люди чомусь їздити—ну й нікоторого зараз заробітку. А я на свою голову оце добро, — він кивнув на коня, — купив. Не інакше, чорт напутав. По вуха через нього в борг заліз, а толку як з цапа молока.

Кінь наче зрозумів, що розмова йшла про нього, закинув голову, щоб чорним оком глянути на свого хазяїна, й забив копитом, обкидавши шматками мокрого снігу Піддубного.

— От, маєте! — розгнівався Данило.— Стій, чортів сину!

— Чого ви на нього так? — посміхнувся лікар.— Гарний кінь... За скільки ви його взяли?

— За сто десять... Кінь, дійсно, гарний, якби тільки норову в нього не було. Ох, та й норовистий же, біс його забирай! Якщо не захоче піти,

батіг на його спині побий, — ані на ступінь. Або раптом як почне задки кидати, прямо біда. Якось мене трохи не вбив... Люди бачать, що в мене диявол, а не кінь, і сідати не хочуть. За цей тиждень тільки вчора троячку й заробив: лісничого зі станції привіз. Ну, й попомучився ж, хай йому всячина! Не лісничому всячина, а коневі. Із справжнім конем я б до смерку дома був, а з цим мало не вночи лісника привіз. Гаразд іще, що в лісі ніякого злочинця не зустріли, а то було б. Лісничий сімсот карбованців з Харкова привіз і дуже боявся, що його хтось може пограбувати.

— Якраз сьогодні теж можете трохи заробити,— встряв у розмову Пересада.—Он біля мосту йде дочка лісничого, мабуть, на станцію. А вам, здається, теж туди їхати? От ви карбованців півтора мимохідь і перехопите... А якщо в неї грошей нема, так ці півтора карбованці я вам заплачу.

— Добре, — згодився Данило й підібрав віжки. Так що бувайте здорові... Коли задумаєте, Михайле Григоровичу, їхати в Харків, так не забудьте про мене: я вже вас незадорого... Ну, ти, сволото! Но!

Але кінь, наче для того, щоб продемонструвати всі свої здатності, жодної уваги не звернув ні на цей окрик, ні на ті, що далі поточилися. Лише після того, як Данило з усієї сили оперіщив його батогом, він хвицнув і так рвонувся, що сани ледве не збили з ніг Піддубного...

Лікар співчутливо постояв, поки Пересада спостерігав, як Данило на мості наздогнав дівочу постать, як трохи згодом вона закинула в сани свій кошик і сама спритно вскочила туди. Коли ж сани зникли між бугрів, він повільно рушив з дороги прямо в ліс, не звертаючи уваги на те, що ноги йому провалюються глибоко в сніг. Пересада замислено побрів за ним.

Так, без дороги, вони проблукали з годину, а може трохи менше. Міліціонер втратив усю охоту до прогулянки; надія зустрітися з дочкою лісничого зникла, а Піддубний на всі його спроби заговорити мовчав, або відповідав недоладу: він з незрозумілою цікавістю розглядав старі сліди звіроти на снігу.

Сонце давно вже перейшло південь і помалу спускалося до обрію.

Пересада нагадав, що незабаром у санаторії буде обід.

— Ну, запізнимося трохи, — знизав плечима лікар. — Адже в лісі така краса, що йти не хочеться... Тільки моторошно тут, мабуть, жити. На лісничого, напевне, часто бувають напади?

— Тепер ні, — зрадів темі Пересада. — А раніш майже що-ночи... Проте, тижнів зо три тому хтось пробував до нього добратися. Та це не так легко: він свої віконниці облямував залізом і поставив такі прогоничі, що жодний злочинець у хату не влізе. Крім того, паркан обтягнено колючим

дротом. Так що зовсім безпечно. Боюсь я лише, що Павло Лимар повернеться. Той ні перед чим не зупиниться, аж поки не порахується із лісничим. Тут от яка справа...

І він з усіма подробицями розповів, як заарештовано бандита й яку ролю в цьому відограв лісничий. Захоплений споминами, не помітив, що лікаря ця історія зовсім не цікавить і він думає про щось інше.

Коли він кінчив, Піддубний несподівано спитав:

— А далеко звідсіль до хати лісничого?

— Та верста буде. А що хіба?

— Ви нічого не маєте проти того, щоб зараз попрямувати до нього?

— Чого це вам раптом так забажалося його побачити? — здивувався Пересада. Просто собі старий дідуган і нічого цікавого.

— Я не сказав, що мені хочеться його побачити, — схиливши голову, промовив Піддубний. — Можливо я помиляюся, але мені здається, що нам т р е б а піти туди.

Одну хвилину Пересада дивився на Піддубного широкорозплющеними очима. Одначе упевненість лікаря, чудно підкреслене слово „треба“ й згадка про сімсот карбованців, привезених учора з Харкова, і про те, що Данило з купівлею коня заліз у борг, стримали його від дальших здивованих запитань.

Він рішуче повернувся й хутко пішов до давно йому знайомої, протоптаної в снігу стежки, що

приводила до хати лісничого. Не більш, як після десяти хвилин ходу, за чорносірими стовбурами зачервонів її черепичний дах.

Вони вийшли на невелику прогалину за високою стіною старих дубів. На ній самотньо стояла присадкувата хата. Пересада зупинився; він ясно побачив, що в хаті зараз нікого нема, бо коли б лісничий був удома, назустріч їм вибіг би старий кашлатий пес, лісову тишу порушило б його хрипке гавкання, а з дверей висунулася б сива голова. Зараз же хата сліпими вікнами нерухомо дивиться в ліс, а вітер, підхопивши неприв'язану віконницю, стукає нею об стіну. Пересада хотів був повернути назад, але Піддубний підійшов до ганку, зупинився на мить, побачивши щось біля нього на землі, й раптом голосно скрикнув:

— Гей, чи є хто в хаті?

Відповів тільки вітер — негучким стуканням віконниці...

Піддубний хутко збіг на ганок і затарабанив кулаком у двері. Здивований Пересада теж підійшов до ганку, й раптом вглядів на снігу дві маленькі червоні плямки, наче капнула туди кров. Здивування його ще більше зросло, коли він раптом побачив, як лікар, не дочекавшись на відповідь, натис пальцем на клямку й двері легко розчинилися. Кивком голови запросивши міліціонера йти за ним, Піддубний увійшов у хату.

В сінях було темно, але Пересада відразу намацав двері, що вели в середину й, рвонувши їх, прожогом ускочив туди. Там не було нікого, але обидва враз зупинилися, оглядаючись: Пересада — з жахом, Піддубний — похмуро зсунувши брови...

Всі речі в кімнаті були розкидані, наче нещодавно точилася тут скажена бійка: розламані стільці безпорадно лежали серед хати, постелю скинута на підлогу й затоптана чиїмись брудними ногами, біля теплої ще груби в розлитому борщі валявся вщент побитий посуд. І раптом їх очі вздріли таке, що на деякий час Піддубний з Пересадою втратили здатність рухатися. Біля трохи відхилених дверей, що ховали від них другу кімнату, лежав тонкий ніж, подібний до тих, що ними селяни колють свині, а навкруги нього калюжкою засох рудий струмок крови, що витік з-під дверей...

Піддубний стямився перший. З прудкістю, що на неї ніяк не можна було сподіватися від його гладкого тіла, він кинувся до другої кімнати. Його тихий, жахливий зойк потяг туди й Пересаду.

Там, як і в першій кімнаті, все було порозкидано, а серед хати, у великій калюжі вже засохлої крови лежали лісничий і його дочка. Старому голова була закинута назад і підведена догори борода не могла сховати глибокої чорної рани впоперек горла. Красиве обличчя його дочки, — з закушеними губами — було заллято кров'ю; сукня на ній була пошматована, голі ноги застигли пере-

хрещені, а обома руками вона щільно затулила собі персу. І видно було, як між пальців тече ще тоненька червона цівка...

Піддубний дивився на них, безглуздо потираючи руки. А Пересада хитався й напружував усі сили, щоби втриматися на ногах. Шомполка зслизнула йому з плеча й, тихо стукнувшись об підлогу, впала йому на ноги. Це повернуло йому голос: з пересохлого рота вирвалося тільке одне слово:

— Софійко!..

Кинувся був до дівчини, але Піддубний обережним рухом руки затримав його на місці й сам схилився над порізаними.

Лісничого вбито одним махом: чиясь сильна, впевнена рука розкраяла йому шию до кісток. Скарлючені передсмертними корчами руки не можна було розігнути—труп уже захолонув. Але над тілом лісничівни лікар заметушився. Воно ще було тепле. Приклавши вуха до грудей, він піймав ледве чутне биття серця. Обережно знявши їй руки з перси, побачив він над нею невелику ранку — звідти поволі витікала не сукровиця, а справжня червона кров. Очевидно, вбивця поспішав і не звернув уваги на те, що вдарив дівчину в правий бік грудей. Видно, дівчина довго боролася: все тіло було їй вкрите саднами й великими синяками.

Хутко підвившися, Піддубний підійшов до Пересади,— що стояв важко обіпершися на стінку, не

маючи змоги відірвати своїх розгублених, безпорадних очей від нерухомого тіла коханої,— заспокоююче поклав йому руку на плече й промовив:

— Ну, годі вам – ви ж таки мущина. Візьміть себе в руки й послухайте, що я вам скажу.

— Я слухаю,— покірно кивнув той.

— Ви зараз, як тільки мога швидше, біжіть у санаторій і пришліть сюди двох хлопців з нощами. Дівчину необхідно перенести туди, бо я майже не можу допомогти їй. Перев'язку зроблю, але цього занадто мало.

— Так вона ще жива?!.—Пересада з неймовірною радістю вхопив лікаря за руку.— Я зараз же помчу. Вблагаю головлікаря, щоб він сани сюди прислав...

— Постійте... Не забудьте й своїх міліцейських обов'язків. Ну, та в цій галузі ви краще за мене знаєте, що робити. Єдине, що я вам можу порадити,— не робіть дурниць. А ви у вашому стані можете наробити їх багато... Допоможіть мені перенести дівчину на ліжко й біжіть.

Пересада слухняно підійшов до дівчини, напівзаплющивши очі, щоб не бачити її розтерзаного тіла. І лише після роздратованого окрику лікаря, знайшов сили, щоб обережно підняти її з підлоги. Після другого окрику відійшов од ліжка, трохи не впав, нахиляючись за рушницею, й поволі побрів до дверей. Зупинився, щоб розгублено промовити:

— Це ж Данилова робота... Як же з ним?

Але Піддубний, уже заклопотаний роздиранням простирадла на довгі смуги, одгризнувся:

— Зараз мене цікавить тільки одне: спасти оцю дівчину.

Коли за півгодини після цього з санаторія приїхали сани, лікар замислено вештався з кімнати в кімнату, наче розшукуючи щось загублене: заглядав у всі кутки й переворушував розкидані по всіх кутках речі. Він не вийшов з хати, аж поки загорнену в ковдру дівчину перенесли в сани. Тільки, як вже вони рушили, він звернув увагу на на те, що Пересади біля них нема: в санях сидів лікпом, тримаючи голову дівчини на руках, щоб вона не підстрибувала на вибоїнах, а коня обережно вів санаторський стайничий. На питання лікаря лікпом відповів, що Пересада, прибігши в санаторій, і примусивши завгоспа послати сюди сани, подзвонив телефоном до райслідчого, а сам, осідлавши найкращого коня, учвал подався напевне до станції.

В санаторій Пересада повернувся тільки смерком і відразу побіг у флігель, де була покладена дочка лісничого. Сестра-жалібниця, що була біля неї, не пустила його підійти до ліжка: бо, мовляв, поранена ще не опритомніла, та й не можна після такої кровотечі на це чекати скоро. Проте, серце їй б'ється зараз сильніше й дихати вона почала глибше. На його схвильоване питання, чи буде

вона жити, сестра дала йому зрозуміти, що це почасти залежить від нього: коли він не буде турбувати її своїми приходами...

Трохи заспокоєний, пішов Пересада до Піддубного. Лікар зустрів його трохи іронічною посмішкою.

— Я бачу,—сказав він,—що ви не дуже послухалися моєї поради—не робити дурниць. Ну, за ради чого ви погналися за Данилом?

— А звідки ви знаєте,—здивувався Пересада,— що я саме за ним погнався?

— Ну, знаєте, коли людина чвалом несеться на станцію, так це значить, що вона хоче наздогнати злочинця, цілком забувши, що цей злочинець виїхав туди принаймні за годину до цієї людини... Надіюсь, що ви хоч тепер уважаєте ваш вчинок за безглуздя, бо ні поїзда, що до нього їхав Данило, ні його самого ви не побачили?

— Так, не побачив, — зовсім не ніяковіючи, підтвердив Пересада. — Але я взнав щось таке, від чого Данилові ніяк не пощастить... Його сьогодні там зовсім не було?

— Не було? — тихо спитав лікар. — Це надзвичайно дивно.

— Що ж тут дивного? — посміхнувся міліціонер. — Цього, власне, й треба було сподіватися. Він вам казав усе, що йому потрібні гроші? От він, заїхавши за бугор, накинувся на дочку лісничого й побив її так, що вона впала непритомна.

Криків її нам не було чути, бо це далеко від нас трапилося. Данило почекав, поки ми зникнемо в лісі й повернув назад, до хати лісничого. Там і відбулося те, що ми вже бачили... На жаль, ми прийшли туди надто пізно.

— Боюсь, — все також тихо промовив лікар, — що ми ніяк не могли прийти рано...

Пересада пустив повз вуха це зауваження.

— Після того, як він забрав у лісничого сімсот карбованців, йому небезпечно було їхати на станцію. Ми бачили, як дочка лісничого сіла до нього в сани, — значить, він повинен був знати, що тільки злочин буде викрито, я зараз же заарештую його... Він попросту втік. Навіть додому не заїхав, — це я вияснив, повертаючися зі станції. Але це йому все одно не допоможе: світ догори бриком поставлю, а знайду його.

Піддубний довго нічого не відповідав. Замислено дивився на вогник лампи, що освітлювала йому різкі зморшки біля бровей. Рука поволі й несвідомо торчала рідкі біляві вуса, а незграбна постать згорбилася, наче на плечі їй лягла велика вага...

Раптом він випростався й, глянувши на годинника, промовив:

— Може бути, ви праві... Але при такому тлумаченні подій для мене неясні три факти. На жаль, ви не звернули на них уваги... Проте, це не дивно: підчас відвідування хати лісничого ви були в такому

стані, що цілком забули про свої обов'язки міліціонера.

— Які факти?

— Перший: на прогалині біля хати я не помітив жодного сліда від саней. Другий: я оглянув усю хату, але не знайшов зверхнього одягу дівчини — ні свитки, ні капелюха, ні чобіт. А третій: в Данила норовистий кінь.

— Ну й чудний же ви, Михайле Даниловичу! — Навіщо було Данилові під'їжджати до хати? Він же міг коня в лісі покинути, а напівпритомну дівчину просто відвести, або навіть на руках однести — сили на це в ньому вистачить. Одяг дівчини він, звичайно, забрав. Лісничий дуже любив свою дочку й завжди справляв їй гарні речі. Продавши їх, Данило придбає не менш як сто карбованців до тих сімсот... А норовистий кінь... Я... зовсім не розумію, при чому тут він?

— Може бути й ні при чому... Але, коли це дійсно так, я думаю, що ви ніколи не зможете заарештувати Данила. І саме через те, що його не було сьогодні на станції... Що ж до перших двох фактів, так, на жаль, факт — це така штука, яку можна пояснювати на тисячу ладів. Ви дали дуже логічні пояснення. Моє ж тлумачення ще не набрало логіки. Ви не дуже втомилися? Змогли б зараз пройтися зі мною трохи?

— Але навіщо вам це? Невже ви за день не находилися?

— Ні, це не буде гулянка. Просто я хочу вас познайомити з моїм тлумаченням цих фактів. А до того вияснити питання про участь Данилового коня в цій справі.

Піддубний знову глянув на годинник, похапцем (наче боявся, що Пересада може відмовитися від прохідки) натяг на себе пальто, взяв міліціонера під руку й хутко вийшов з кімнати.

На дворі крізь майже нерухомі хмарки, виглядав повний місяць, заливаючи своїм світлом білий будинок санаторія, завмерлий сад і рудувату дорогу, що спускалася до села. Цією дорогою лікар і потяг Пересаду, не відповідаючи й словом на його запитання. Лише на околиці села попрохав його не говорити так голосно, щоб не збудити собак.

Вони зупинилися біля Данилової хати. Несподівано лікар зліз на призьбу й, обережно відхиливши віконницю, заглянув у середину. Півхвилини він не одривав свого носа від шибки, а потім рукою підкликав свого супутника. Пересада був вищий за нього — йому не треба було забиратися на призьбу, щоб побачити недалеко від вікна схилену над мискою Данилову бороду. Його лице, освітлене скупим жовтим світлом гасової лампи, було розгублене й похмуре, а їв Данило, видно, зовсім без охоти. Поруч нього сиділа його жінка з таким же розгубленим лицем. Вона щось йому доводила, але Данило тільки головою крутив..

Піддубний не дав Пересаді довго дивитися: легенько одіпхнув його й обережно, щоб не грюкнути, зачинив віконницю. Потім сів на призьбу й знову рука йому полізла до вусів, хоч і було це зовсім безглуздо — ніяка сила не могла закрутити кільцямиріденькі волосинки.

Зате Пересада відразу зміркував, що робити далі. Помацавши револьверну кобуру, він рішуче попрямував до воріт. Але лікар зупинив його схвильованим шепотом:

— Він же тепер все одно не втече... А в мене є велике прохання до вас: не накидайтеся на нього відразу, як тільки ми ввійдемо в хату, а дозвольте мені декілька хвилин поговорити з ним. Розмову ж, я певний, вам цікаво буде послухати.

І посміхнувшися на непорозуміле Пересадине знизування плечима, він увійшов у двір. Зійшовши, не кваплючися, на ґанок, він негучно постукав, а коли з-за дверей почувся збентежений Данилів голос, на всякий випадок одсунув міліціонера в тінь.

Двері відхилилися не більше, як на цаль, але в чорноті цієї щілини місяць визначив бліде лице. Воно довго розглядало добродушну постать лікаря. Нарешті, двері розчинилися зовсім.

Данило зблід ще більше, коли жовте світло лампи впало й на Пересаду, що похмуро виступав з-заду лікаря з рукою, завбачно покладеною на кобуру. Не відповідаючи на ввічливе привітання Піддубного, він хрипко промовив:

— Ви можете забрати мене... Але присягаюся — я не винний!

Пересада не втримав сміху: адже, коли Піддубний хоч трохи вірив у неповинність Данила, ці слова відразу мали довести йому зовсім противне. Але сміх засох йому на губах, коли він почув несподівано-спокійний лікарів голос:

— Я знаю це... І вам не слід хвилюватися, Даниле Петровичу, бо ми зовсім не обвинувачувати вас прийшли. Тай хіба-ж можна обвинувачувати вас за вчинок вашого коня? Ви лише скажіть, куди ви діли тіло?

— Яке тіло? — скрикнув Пересада.

Але відповіди він не одержав. Данило, наче не розуміючи слів лікаря, дивився на його спокійну посмішку й веселі примружені очі. . Потім він полегшено зідхнув і важко сів на ослін.

— Та ви знаєте, що трапилося? Ви бачили?

— Ні я, ні товариш Пересада не бачили нічого,— покрутив головою Піддубний. — Я тільки подумав, що ваш кінь міг убити ту дівчину .. Розкажіть, як це було.

Данило зиркнув на жінку, побачив її впевнений кивок і, спустивши очі додолу, нерішуче почав:

— Не знаю, чи повірите ви мені, але я й сам гарно не бачив, як це сталося... Ми проїхали верстов, мабуть, із шість, — вона сиділа спокійно, заховавши лице в комір і словом за всю дорогу до

мене не озвалася. Я аж дивувався, така небалакуча дівчина! Коли це кінь мій раптом став. Став і стоїть. Я вже й так до нього й сяк, він же — ну, хоч би йому що: ні вперед, ні назад. Виліз я з саней — хотів сірого за вузду потягти. Коли бачу дівчина як схопиться, як скочить на передок, узяла батіг і як почне коня по спині тим батагом періщити! А кінь — хоч би ворухнувся. Тоді вона нахилилася вперед, щоб дістати батогом йому під черево. Тут мій кінь як кине задки... Дивлюсь, а дівчина впустила батіг з рук і раптом — геп назад у сани! Я до неї, а їй усе чоло в крові і капелюха підковою роздерто...

— Та що ви мені за дурниці верзете! — обурено перебив його Пересада. — Адже рана зовсім у грудях!

Данило здригнув і перелякано подивився на Піддубного.

— Не звертайте уваги, — посміхнувся той. — Товарищ Пересада думає, що то була дочка лісничого.

— Ні, то була не вона, — переконано сказав Данило. — То була зовсім інша дівчина, а чия вона — не знаю. Вона сама зупинила мене й пообіцяла п'ять карбованців, коли я її відвезу на станцію, яко мога хутчій. Я ще подумав, що не п'ять, а шість з половиною карбованців зароблю: скажу товаришеві Пересаді, що вона мені грошей не заплатила, — яке мені діло, що вона — не дочка

лісничого... А коли трапилося з нею отаке, в мене аж кров захолонула. Стою над нею, мов закам'янілий, і думаю: ну, хто таки повірить, що це не я вбив? Що ж його тут робити? Подумав—подумав і рішив заховати її труп подалі, а всім сказати, що вона не на станцію найняла мене їхати, а в яке-небудь дальнє село. Відвіз я її до найближчого яру і скинув укупі з її кошиком туди. Зверху, щоб непомітно було, засипав сонячниковою огудиною, що її велика купа поблизу лежала. А сам звернув з дороги й поїхав світ за очі: моторошно було мені з ким зустрітися. До смерку проїздив отак навмання, а потім повернувся додому... Жінка моя може сказати, що якраз перед вашим приходом я з нею радився про цю справу; вона мені доводила, що треба піти ранком у сільраду й розповісти про це, а я боявся...

Він замовк. Пересада, нічого не розуміючи, поглядав то на його розкуйовджене волосся, бліде лице й перелякані очі, то на задоволену лікареву посмішку. Він зовсім розгубився, коли цей промовив:

— Гаразд, що все це саме так сталося. Коли я почув, що вас не було на станції, я був подумав, що той, кого ми всі вважали за дівчину, просто прирізав вас, як прирізав лісничого і його дочку... Ну, тепер, я думаю, товариш Пересада цілком переконаний, що ви не винні ні в якому злочині. Спокійної вам ночи...

Лікар обережно просунув свою руку під міліціонерів лікоть і безапеляційно потяг його на двір. Пересада був такий розгублений, що слова на це не промовив. Тільки на вулиці, остуджений трохи нічним холодком, він безпорадно розвів руками.

— Михайле Григоровичу, я анічогісінько не розумію. Я не міг помилитися, то була дочка лісничого!

— І все ж таки ви помилилися, бо то був тільки її одяг. Ви хоч і закоханий у ній, але навіть і закоханий на двісті кроків не може розглядіти обличчя. Крім того на вас дуже вплило, що вона не звертає жодної уваги на ваше розмахування руками й ви думали про цей факт більше, ніж про її ходу, хоч я й нагадав вам про неї. Я не знаю дочки лісничого, але мені її хода здалася надто вже недівочою. Потім — ви бачили, як вона стрибнула в сани? Навіть, якби дівчина їздила верхи, вона не змогла б саме так стрибнути. І нарешті, чого їй так потрібно було змити щось з руки? Коли б на руці був просто бруд, вона б його змила або на станції, або в поїзді. Мені й здалося, що вона не хотіла, щоб хто помітив, чим вимазані їй руки. Та все це була б, звичайно, єрунда, коли б ви не розповіли мені про втечу бандита, а Данило про злочинця, що його боявся лісничий. Сукупність оцих фактів і спричинилася до думки, що нам варт було б подивитися, чи все

гаразд у хаті лісничого. Там мені й стало ясно, що на руках у тієї дівчини була кров, що то була зовсім не дівчина, а чоловік вдягнений в одіж лісничівни. Для чого він надів це вбрання ви, сподіваюся, розумієте — при зустрічі з нами воно пішло йому на користь. Розумієте ви, напевне, й те, яким чином я догадався про подію з норовистим конем Данила? От вам і все.

— Але хто ж це був? Павло Лимар?

— Не знаю. Може бути, Павло Лимар. В кожному разі то був злочинець, якого боявся лісничий. Лимар, коли б він повернувся для помсти, напав би на хату вночі, бо він не знав, що саме вночі в хату пролізти ніяк не можна. А тут напад зроблено вдень. Значить злочинець спробував добиратися до лісничого вночі й знав уже як той тоді себе захищає. Вдень же лісничий нападу не чекав і злочинець досить добре з цього скористався. Ну, та коли приїде слідчий і ви разом з ним поїдете до яру, куди скинув Данило труп, ви взнаєте, хто то такий, чи Лимар, чи хтось інший. Мене питання про особу злочинця не цікавить. З мене досить і того, що я зняв підозру з Данила.

ПОЖЕЖА

Дивна річ — сон. Людина може міцно спати і навіть не ворухнеться, коли над нею раптом розірветься набій, або коти під вікном заведуть свою оскаженілу музику. Може спати на ліжку, що стрибає по кімнаті від землетрусу, і в той же час схопиться від найтихшого шуму, що долине здалеку, або від ледве помітної зміни освітлення.

Так сталося й з лікарем Піддубним. У ту ніч він прокинувся зовсім не від цокання чиїхсь квапливих кроків, не від стривоженого крику, що раптом різко порушив нічну тишу. Це було звично. Хіба є щось несподіване в тому, що спокій поснулого санаторія на мить розривається криком? І коли він розплющив очі зараз же після нього, так виключно через те, що цей крик і його пробудження було викликано однією і тією ж причиною. Він раптом одчув присутність у своїй кімнаті чогось зовсім надзвичайного: може бути, присутність однієї з тих загадок, що на їх розвязання він так любив направляти свої сили,

Але не враз він усвідомив, що ж саме розбудило його. Цілу хвилину він нерухомо лежав на

спині, пронизуючи очима пітьму кімнати й одчуваючи, здавалося, безпричинний неспокій. А потім зрозумів, що бачить стелю, і здивувався: вона була не звично білого коліру, а рожевою, наче підчас його сну хтось перефарбував її. Крім того — невже він навчився бачити в пітьмі?.. Підвівши голову з подушки, він упевнився, що стіни і навіть меблі, неясно окреслені ледве помітним хімерним світлом, теж заллято блідо-рожевою фарбою... Ще одна хвилина проповзла раніш, ніж він здогадався повернутися до вікна. По мурові головного корпусу санаторія, що підіймався на височінь трьох поверхів проти флігеля, де жив Піддубний, миготіли рожеві відсвіти, а в шибках яскраво відбивалася заграва недалекої пожежі. Тільки тепер до свідомости лікаря дійшли стурбовані викрики й шум біганини знадвору.

В одну мить він схопився з ліжка і, спохвату натягши на себе одяг, прожогом вибіг із флігеля...

Горіло на селі, що лежало майже поруч санаторія. Заграва розхлюпалась великим червоним вахляром по небі й на її тлі чітко чорніли напівголі дерева. Злегка мрячило, але вітру не було, — рясні клуби диму важко повзли догори й зникали, проглинені низькими осінніми хмарами. Ніч зняла свою ковдру з санаторія: було видно кожну смугу, проведену дощем по тинку, і різко відмежовувалися зелені ще газони від посипаних піском доріжок...

Піддубний, навіть не приглядаючися до годинника, побачив: зараз початок другої.

Санаторій спав. Тільки декілька співробітників, розбуджених загравою й зацікавлених незвичайним видовиськом, мовчазними тінями стояли серед великого подвір'я. Та біля стайні метушилися стайничі, виводячи коні, а добровільна пожежна дружина галасливо викочувала з сараїв бочки й іржаву помпу... Незабаром вони проторохтіли повз Піддубного й зникли між дерев. І в тиші, що стала після цього, було чути глухий гомін, що вривисто долітав із зворушеного пожежею села.

Лише тепер Піддубний звернув увагу на те, що вискочив надвір без пальта — пронизлива осіння вохкість заповзла йому під розхристаний одяг. Він кинувся був назад у флігель, але зіткнувся з Пересадою — старшим міліціонером санаторія. Пересада, вже зовсім одягнений, хутко йшов до воріт.

— Куди це ви так поспішаєте? — зупинив його Піддубний. — Не на пожежу часом?

— Це ви, Михайле Григоровичу?.. Ну, як це вам подобається? Прямо щось надзвичайне... Чотири роки я працюю тут, у санаторії, знаю всіх селян, як облуплених, але ніколи не бачив проміж них сварки... І раптом — отаке.

— Ви, значить, думаєте, що це підпал?

— Не інакше. Адже селяни давно сплять, пічки по хатах ще вдень згасли, свята сьогодні

ніякого нема, нема, значить, і п'яних — огню нізвідки взятися... Біжу зараз туди.

— Так... Почекайте мене хвилину. Я тільки пальто вдягну.

Вони пішли не дорогою, а навпростець — невеликим переліском, що вкрив доволі крутий схил проміж села й санаторія. Рясно намочене дощем опале листя гучно чавкало під їх кваплвими кроками, а гілки бризкалися холодними краплями. Ішли мовчки, не одриваючи очей од заграви розрисованої чорними стовбурами й од того ще червонішої. Навіть Пересада, завжди балакучий, за всю дорогу слова не вимовив.

По виході з переліска на мить зупинилися. Село, яскраво й моторошно освітлене морочною пожежею, лежало під ними, і видно було, як метушаться по вулицях лякливі тіні селян. Позолочений хрест невисокої церкви — такий блискучий в день—чорно маячив на тлі вогняних язиків, що, здавалось, облизували його з усіх боків. І крізь людські вигуки долітав рівномірний вий полум'я.

— Тепер я знаю, що то горить, — промовив Пересада. — Кооперативна крамниця. Вона якраз за церквою... Хіба ж вона могла сама зайнятися.

Вони були рушили до села, але їх зупинив негучний тріск гілки: він раптом прозвучав за спиною. Повернувшись, вони побачили якусь темну постать, що ховалася від них за стовбурами.

Пересада вхопився за кобуру і стрибнув до неї, але постать — вона, мабуть, ураз зміркувала, що тікати недоцільно — сама висунулася з тіни йому назустріч. В світлі заграви вони розгляділи бліде лице з перелякано розкритим ротом, що не моргаючи дивилося на пожежу; а руки, підведені за рівень плечей, щоб довести свою безпорадність, дрібно тремтіли. Лице було дуже знайоме, але вони не відразу впізнали його — було в ньому щось чудне, незвичне. Тільки коли він заговорив, вони зрозуміли, що перед них стоїть Овчаренко — завідатель кооперативної крамниці на селі.

— Таки горить,—сказав він, затуляючи руками собі лице. — Бачите, як божевільно горить... Я йду, коли раптом — світло. Яке таке світло, коли ніч і нікого нема? Підскочив, а воно —як пихне... Що ж я тепер робитиму?

Він раптом сів на землю й захитався. Чути було лише його переривний гучний подих і незрозуміле мугикання, наче він зовсім збожеволів. Пересада оглянувся на лікаря, що байдуже дивився на дерева, осяяні загравою, й сіпнув Овчаренка за плече.

— Що ж ви тут робите?—роздратовано спитав він.—Як ви сюди втрапили?

— Я? — Овчаренко нісенітно подивився на міліціонера, наче не пізнаючи його. — А де ж мені бути? Горить — я й утік. Адже там усе пропало.

— Але ж то ваша крамниця горить!

— Так-так, моя крамниця... Огонь як вирветься. Прямо мені в лице... Я й побіг.

Знову слова його перейшли в безпорадне мугикання. Роздратований Пересада вхопив його під пахви, щоб поставити на ноги, але Піддубний не дав йому цього зробити.

— Що ви робите?—гукнув він. — Хіба ви не бачите, що людина на порозі божевілля?... Дайте йому посидіти спокійно—встигнете про все розпитати.

— А якого біса він тут робить, коли його місце — біля крамниці? — огризнувся Пересада.

— Я це знаю... Але я маю терпіння. Почекаймо, поки він хоч трохи отямиться.

Пересада нетерпляче заходив під деревами, а Піддубний тихо підійшов до Овчаренка. Він добре знав завідателя крамниці: мало не щодня заходив до нього по цигарки. І дивно йому було зараз бачити цю безсилу постать і чути незрозумілі викрики від людини, що завжди зустрічала його приязною всмішкою й, урівноважено пораючись біля полиць з крамом, докладно оповідала про всі сільські новини. Невже вид заграви над крамницею так уразив його?

Овчаренко помалу вщух. Але все ще розхитувався, притуливши руки до лиця, наче воно йому боліло, та плечі злегка здригували, ніби він стримував ридання. Піддубний стояв, не відриваючи від нього напруженого погляду й не помічаючи, що заграва поволі зменшується — ніч знов загортає пітьмою село й ліс. Не помітив і того, що поруч нього зупинився нетерплячий Пересада, Лише коли той сіпнув його за рукав, він підвів голову й притис собі до губів палець, попереджаючи міліціонера, щоб той не шумів.

— Знаєте, що я пригадав?—таємниче прошепотів Пересада. — Адже Овчаренко з весни хотів собі нову хату будувати. Він уже й ліс закупив.

— Хіба?—байдуже спитав Піддубний. — Але яке це має значіння?

— Та це на чий погляд. Вам я це просто так сказав... А потім от що. Ви собі як хочете — можете навіть усю ніч простояти над Овчаренком, а я піду на село. Мені давно вже треба там бути.

— Нам треба там бути усім трьом, — схиляючись до кооператора, вимовив Піддубний. — Думаю, що він уже заспокоївся трохи. Зараз спробую підняти його.

Він обережно просунув свою руку Овчаренкові під пахву й тихим, але переконуючим, як у гіпнотизера, голосом наказав йому встати з землі. Той одірвав руки від обличчя, оглянув уже більш розумними очима схилену до нього постать. Але не встав, а тихо промовив:

— Це ви, докторе?

— Я. А це санаторський міліціонер Пересада. Та ви його й без мене знаєте... Ви от краще

встаньте, товаришу. — Піддубний говорив з ним, як з малою дитиною. — Земля вохка, мрячить. Застудитися — раз плюнути. А ви повинні бути на селі. Ходім хутчій туди.

Овчаренко глянув на пожежу й руки йому знову закрили лице. Але тільки на мить. Він рвучко підвівся й раптом, ухопивши Пересаду за плечі обома руками, пронизливо закричав:

— Я знаю, що ви думаєте!.. Ведіть мене на село... Я сам зараз піду туди. Хай мене запирають у холодну. Я не боюся!

Він різко повернувся до села й, коли б Піддубний і Пересада, що взяв його під другу руку, не втримали його на місці, він напевно впав би й покотився по схилові.

Згасаючи, пожежа несподівано спалахнула останнім своїм полум'ям, яскраво освітливши на мить усе село й схил, де вони стояли. Пересада здивовано скрикнув, а Піддубний аж уперед зайшов, щоб уважніш розглядіти бліде лице Овчаренка. Тільки тепер вони зрозуміли, чому саме не відразу пізнали його: на лиці зовсім не було брів і вій — на їх місці червоніла попечена шкіра, а вуси й колись чепурна борідка перетворилися в розкуйовджене клоччя. Прихилившись до нього, Піддубний ясно почув запах горілого волосся.

— Де це ви так обсмалилися? — Пересада не приховав своєї підозри.

— Таки обсмалився, — перелякано спитав Овчаренко й ще раз обмацав руками своє лице. — Болить. Усе обличчя болить... Але чого ж ми тут стоїмо? — знову заверещав він. — Ведіть же мене, раз піймали.

— Та не хвилюйтеся ви так, — не втримав свого роздратування Піддубний. — Кувікаєте, мов оперіщене батогом порося. А чого?.. Собі ж цим гірше робите.

— Гірше мені все одно не буде, — одчайдушно махнув рукою Овчаренко. — Все пропало... Ходімте. Хоч на обгорілі поліняки подивимось.

Поволі спустившися по слизькому схилові, вони ввійшли в село.

Заграва майже зовсім згасла: за церквою лише тремтів червоно-чорний стовб, розпліскуючи по вулиці й намочених мрячкою солом'яних дахах непевні бліки; небо стало чорне й низьке.

Вони йшли мовчки. Піддубний все ще тримав Овчаренка під руку, раз за разом поглядаючи на його згорблену, безсилу постать і схилене до землі лице. Проте Пересадина нетерплячка значно збільшилася від мовчанки: він то забігав далеко вперед, то знову летів їм назустріч, наче хотів збити їх з ніг, то плівся ззаду, мимрячи собі під ніс. Увесь час намагався спитати щось в Овчаренка, але незадоволене шепотіння лікаря щоразу його вгамовувало.

Незабаром вони вийшли на просторий майдан, що на ньому тепер підносився лише чорний силует церкви. Ховаючи від них майже загашену пожежу, невеликими купками стояли селяни, нерухомо спостерігаючи, як поволі зникають лишки вогнища. Чути було квапливий стукіт помпи й підбадьорюючі, але негучні викрики санаторських пожежників. І по всьому майдані розповзався важкий сморід горілого краму.

Пересада, а за ним і Піддубний з Овчаренком підійшли до великої купи червоного вугілля, покрученого дахового заліза й обгорілих полінят що були колись кооперативною крамницею. Де-не-де виривалися ще невеликі язики огню, але враз зникали, напоровшися на стрибаючу цівку води, що її вперто гнала розхитана помпа. Піддубний почув, як Овчаренко знову затремтів усім тілом. Переляканими напівбожевільними очима водив він по горілому груддї, по закурених обличчях пожежників, по постатях селян, що, не звертаючи на нього жодної уваги, встромили свої скляні погляди в огонь. Безпорадно простяг уперед руки, але з тремітних його вуст не вирвалося навіть тихого зойку.

Раптом Піддубний почув, що ззаду них хтось зупинився. І зараз же Овчаренко рванувся в бік — так несподівано, що лікар не встиг його затримати. Але через мить він побачив, що Овчаренка міцно вхопили за руки два бородаті селянина; ще не загашені вогники освітлили їх суворі обличчя з люто вищереними зубами.

— Ось він!—гукнув один з них — з чорною, охайно підстриженою бородою. — Що, голубе, попався...

Крик цей пролунав по всіх кутках майдану. Селяни наче довго чекали на нього: враз захвилювалися, обурено загомоніли й щільним натозпом просунулися поближче. Овчаренко нісенітно заворушив губами, але й тепер не вистачило йому сили вимовити хоч слово, зщулився й майже повиснув на руках, що його тримали. А чорна борода кричала:

— Ось він де — підпалювач! З'явився — помилуватися з пожежі... На тисячі краму в повітря пустив. Все наше селянське добро на попіл перевів!.. Та його ж, ідола, за таке діло вбити мало!.. Чого ж ти мовчиш, розпроклятуща душа твоя?

Раптом — Піддубний навіть ворухнутися не встиг — другий бородач розмахнувся й з усієї сили вдарив Овчаренка в обличчя. В натовпі хтось ухвально скрикнув й декілька постатів метнулося йому на допомогу. Тільки тепер Овчаренко жалібно скрикнув:

— За що?

Але цей зойк заглушився оскаженілими лайками селян, розлютованих тим, що пожежа вигнала їх з теплих хат у вохку холоднечу осінньої ночи, й тим, що згоріли їх гроші, внесені в кооперацію. Глухо загупали важкі вдари кулаків.

Піддубний підскочив до Пересади, що розгублено стояв біля напівсхованих сутінню переплетених тіл, і з силою, якої не можна було передбачати в гладкій людині, стріпнув його, верескливо скрикнувши:

— Чого ж ви стоїте? Це ж самосуд!

Пересада згадав, що він міліціонер. Випростався й, гукнувши на підмогу санаторських хлопців — стайничих і пожежників, кинувся в бійку. Але вгамувати її було не так-то легко: навіть дисципліновані пожежники нічого не могли зробити з оскаженілими селянами. Лише після того, як Піддубний напутив їх направити в людське жужмо холодну воду з помпи, а Пересада зміркував двічі розрядити свого нагана в повітря, опритомлені селяни перелякано розсипалися.

Овчаренко мовчки й покірно лежав на землі, встромивши лице в бруд й покривши руками голову від ударів. Біля нього все ще сиділи двоє бородатих, ритмічно б'ючи кулаками по спині. Піддубний ногою відкинув їх од нього й схилився над лежачим. Але Овчаренко, почувши, що град ударів припинився, сам обережно підвів голову, оглядівся, потім зовсім підвівся з землі й спокійно, наче бійка зовсім повернула йому розум, промовив:

— Сволочі. Ні за що людину трохи не вбили.

— Як це так — ні за що? — знову підскочила до нього чорна борода. — А хто крамницю підпалив? Мо не ти?.. Та я ж тебе, сучого сина, зараз...

— Ну, ну, тихше, — гукнув Пересада, штовхаючи його в груди наганом. — Не розмахуйте кулаками. А то за самосуд у бупрі опинитеся. Там не подивляться, що ви голова сільради.

— Але ж це він підпалив — люди бачили. Два свідка є... Та й Атанас Петрович, голова кооперативу, можуть ще довести.

— Це справа слідчого — вести дізнання. А коли ви певні, що підпалив Овчаренко, так не розправлятися самосудом з ним треба, а заперти його в сільраді й чекати на слідчого... А втім... беріть ваших свідків і голову кооператива й ходімте зараз у сільраду. Я спробую підготувати для слідчого відповідний матеріял... За Овчаренка не бійтесь — не втече. Я його сам поведу.

Сільрада — невеличка прокурена хатка — була поблизу. До неї посунув майже весь натовп, але в середину ввійшли лише обидва бородачі — другий якраз і був головою правління кооперативу, — Пересада з Овчаренком, Піддубний і ще двоє селян-свідків. Голова сільради довго метушився по темній кімнаті, шукаючи кудись запроторену лямпу.

Піддубний обережно й для всіх несподівано засвітив сірника. Жовтий огник ненадовго розірвав пітьму, але лікарю й цього було досить, щоб уважно оглядіти присутніх. Овчаренкове обличчя було вкрите брудом і кров'ю, що й досі точилася з розбитих губів і носа, — він ще більше розмазував її вже нетремітною рукою. Обіч нього стояв

Пересада, стиснувши однією рукою нагана, а другою Овчаренків рукав. Голова кооперативу торгав пальцями свою широку рудувату бороду, що в ній біліли сиві волосинки. А свідки ніяково тулилися один до одного біля дверей, розгублено поглядаючи на присутніх.

Вогник сірника допоміг знайти лямпу й нарешті її було засвічено, але на скло налип густий шар пороху й воно скупо пропускало світло. Всі поволі розсілися навкруги довгого стола. Пересада присунувши до себе чистий аркуш паперу й діставши з кешені огризок оливця, звернувся до голови сільради:

— Значить, ви певні, що підпалив Овчаренко?

— Та як же інакше... Коли він...

— Розказуйте тоді, що ви бачили.

— Я, власне, нічого не бачив,—нерішуче промовив голова.—Мені Анатас Петрович на пожежі сказали, що це Овчаренкових рук справа. І коли ми не знайшли його на майдані, так мені ясно стало... Анатасе Петровичу, розкажіть краще ви.

— Я мало чого можу розказати,—похмуро сказав той,— свідки більше за мене знають. . А зі мною от як діло було. Увечері, годині приблизно, о сьомій— словом, якраз перед зачиненням,— я зайшов у крамницю. Треба було попередити Овчаренка, щоб він приготувався до ревізії й виторг забрати; я взагалі що-вечора за виторгом заходжу в крамницю .. В неділю було засідання правління й ми вирішили

зробити цю ревізію. Дивно нам якось було: Овчаренко одержує тридцять п'ять карбованців на місяць, сім'я в нього—жінка і двоє дітей, а тижнів зо два назад він почав говорити, що наступної весни будуватиметься й уже навіть з купівлею лісу влаштувався. Ну, ми й подумали, що не завадило б нам крамницю перевірити. А щоб це Овчаренкові було несподівано, щоб не встиг він нічого сховати, ми порішили сказати йому напередодні самої ревізії... Про наші підозри я йому, звісно, нічого не сказав. Але він і сам зрозумів. Зблід трохи в обличчі й почав перебирати свої папери, вони в нього в касі були сховані. Надто довго він з ними порався—годину не менш. Потім ми вдвох пішли до мене. Я попрохав його допомогти мені з підбиранням документів, що торкаються крамничних справ. Мені й самому не важко було зробити, але я хотів постежити за ним, чи все потрібне він відбере. Треба сказати, що він усе зробив правильно... Потім випили ми з ним чаю, погомоніли про те й про інше й він пішов. Пішов він о пів на першу, а може й трохи пізніш... А о першій годині, коли я почав на ніч укладатися, раптом бачу—заграва. Вискочив на вулицю, а то крамниця горить. Я до неї... Туди, сюди — Овчаренко наче крізь землю провалився... Незабаром прибіг голова сільради й ми знайшли оцих двох дядьків, що бачили Овчаренка. Вони нам от що розказали...

— Вони самі розкажуть, — перебив його Пересада. — Ви кажете, що вийшли з крамниці приблизно о восьмій годині вечора. В цей час уже темно—в крамниці повинно було світло горити. Ви його загасили?

— Я бачив, як Овчаренко задув лямпу. Але якби й горіла вона, ніякої пожежі з цього не вийшло б. Гас вигорів би—вона й згасла б сама собою.

— Так... Ну, а ви, громадяни, — звернувся Пересада до свідків,—одночасно бачили Овчаренка?

— Здається, я його бачив перший, — обізвався один з них.—До пожежі ще.

— Ага. Розказуйте тоді ви.

— Я оце сьогодні на гуральні працював. На отій, що коло Кам'янки. Картоплю возив. Та до самої ночі й довозився. Так що додому після півночі повернувся. Моторошно було їхати — місця в нас, самі знаєте, які...

— Та ви покоротше,—нетерпляче перебив його Пересада, але свідок не звернув на це уваги.

— Так ото їду я майданом. Раптом—назустріч якась тінь. Я перелякався трохи — темно на майдані, ані живої душі й хто його зна, що то за людина,—і крикнув: „Хто йде?". А він мені й відповідає: „Та це я, Овчаренко". Ну, я зупинив коня. Овчаренко, підійшов, поговорили ми з ним про те, коли мануфактура в потребилівці з'явиться, перекурили, а потім я—в свій бік, а він—у свій. В'їжджаючи в свою вулицю, я оглянувся. Дивлюсь, а біля крамниці наче сірник горить. Я ще подумав, що то Овчаренко замки перевіряє... В'їхав я до себе в подвір'я почав розпрягати коня, коли бачу заграва на все небо. Я й коня серед двору покинув, а сам — на майдан. Овчаренка й сліду вже там не було... Оце й усе, що я бачив.

Пересада задав йому декілька питань про подробиці й звернувся до другого свідка. Той сказав:

— Я бачив зовсім мало. Вийшов на двір у ту саме мить, коли заграва спалахнула. Я й підбіг до воріт, щоб краще розглядіти, де ж то горить. Стою й думаю: чи бігти на пожежу, чи ні. А тут хтось біжить—звідти. Ясно від огню стало на вулиці, я й розглядів, що то Овчаренко. Біжить і руками за лице тримається... Гукнув я його. А він іще більше ходу наддав. Я був за ним навздогін кинувся, та даремно...

— Так, тепер усе ясно,—поволі промовив Пересада й спитав у Овчаренка:—Це все - правда?

Той з-під лоба глянув на людей і ще нижче схилив голову.

— Правда,—похмуро відрубав він.

— Значить... признаєтеся, що це ви підпалили?

— Я не підпалював, — раптом закричав Овчаренко. — Не підпалював, розумієте... Я знаю, що зараз мені ніхто не вірить, але я ще раз кажу: я не підпалював... Мені нічого боятися ревізії, мої документи всі в порядку. В мене копійки не зникло.

— Та тепер можна так говорити. Ліс закуплено, крамниця згоріла...—Пересада насмішливо знизав плечима.

— Брехня. В мене хозяйство є: пасіка, город... Чотири роки по копійці відкладав. Сам голодав і сім'я не доїдала... А пожежа от як сталася... Проте не хочу вам розказувати: все одно нічого нікому не доведу.

— Ні, ви розкажіть, — устряв у розмову Піддубний.—Обов'язково розкажіть. Адже це надзвичайно важно.

Пересада здивовано глянув на завжди добродушне й спокійне, а зараз напружене лице лікаря, що жорстоко закручував свої ріденькі вуса, і посміхнувся: чого, мовляв, цьому чудакові ще треба, коли й так усе до останньої дрібниці ясно. Побачивши цю посмішку, Піддубний посміхнувся й собі—вустами, а не очима: очі похмуро й зосереджено оглядали звернені до Овчаренка суворі обличчя, що на них було написано одно: прикрість на те, що їм не пощастило спокійно доспати сьогоднішню ніч.

Овчаренко підвів на лікаря лице, жахливе від засохлого бруду, змішаного з кров'ю—з очей йому одверто виглядала неймовірність. І з одчаєм, бо не вірив він у довідність своїх слів для присутніх, але примушуючи себе говорити спокійно й складно, сказав:

— Коли вам, докторе, цього так хочеться, я можу розказати. Але я особисто не вірю, щоб це

принесло мені хоч аби яку користь, бо все, що тут говорилося, неможливо спростувати. Атанас Петрович у крамницю заходив, чаював я в нього до півночи, потім зустрівся на майдані з цим дядьком і навіть запалював сірника біля дверей крамниці — все це, дійсно було... Але ж я його засвітив зовсім не для того, щоб підпалити... От як це сталося. Коли я проходив повз крамницю, так побачив, що крізь щілину в дверях пробивається світло. Ви розумієте, як це мене здивувало й злякало. Чи не злодії там, подумав я. Підскочив до дверей, але від хвилювання мені так дрижали руки, що я не міг ключем улучити в одтулину замка. Отоді я й засвітив сірника—треба ж було мені побачити тую відтулину... Нарешті замок одперся і я рвонув двері... Ви, докторе, помітили, як мені обличчя обсмалено. Це полум'я, що вирвалось на мене з дверей, коли я їх розчинив.. Всю середину крамниці було наповнено вогнем — це єдине, що я встиг помітити.. Від болю, від переляку й од думки, що мене обвинувачать у підпаленні, я кинувся бігти... Той дядько, дійсно, гукнув мене, але тоді я нічого не міркував — біг, мов божевільний. Добіг до переліску, де ото ви мене знайшли, а далі бігти сил не було.

— Це вже ми знаємо, — зауважив насмішливо Пересада.—Ну, що ж — моя думка така, що ви зараз придумали дуже цікаву історію. Вона цілком відповідає тій комедії, що ви її розіграли в пере-

ліску, коли я вас там піймав... Більш ви нічого не маєте додати?

— Нічого, — прошепотів Овчаренко й голова йому, мов нежива, впала на груди.

— Дійсно, тут нічого додати... Я думаю, що нам лишається заперти його в добре устатковане помешкання, а вам, товаришу голово, вжити заходів, щоб він іще раз не втік. Удруге я його навряд чи піймаю.

Пересада сунув папірець у кешеню і підвівся. Підвелися й останні, крім Овчаренка й Піддубного. Свідки нерішуче потопталися і вийшли. Атанас Петрович насунув шапку на очі, похитав головою й уболююче сказав Овчаренкові:

— Ех, Іване Юхимовичу, ну, хто ж би таки подумав, що ви... А що я перший почав вас бити на майдані, так я в такому розпачі був. Ви хоч розумієте, що ви зробили зі мною?

Відповіди не дочекався—поволі побрів за свідками. На хвилину кімнатою опанувала сутужна тиша.

— Чого ж чекати?—підвівся Овчаренко.—Запирайте мене, бо спати хочеться... Та спершу води дайте хоч трохи—бруд з лиця змити.

Голова сільради запитливо глянув на Пересаду, що задоволеними кроками виміряв кімнату; побачив його кивок і квапливо вийшов. Овчаренко байдуже — так здавалося — обіперся на стіл. Піддубний же все сидів, напівзаплющивши очі; видно,

йому теж до смерти хотілося спати. Щоб розважити себе, він майстрував щось з уривку паперу: чи то голуба, чи то човен...

Коли голова повернувся й Овчаренко вимився, Пересада підійшов до лікаря й весело сказав, поклавши йому руку на плече:

— Вставайте, Михайле Григоровичу, зараз додому підемо. Приємно буде бебехнутися в тепле ліжко.

— Пора вже нам,—покірно згодився Піддубний.— Тільки я вас іще трохи затримаю. Хочеться мені дещо спитати в Овчаренка. Ви нічого не маєте проти?

— Будь ласка... Але ж це зовсім недоцільно.

— Безумовно, ви маєте рацію говорити так. Що ж до мене, так я думаю от що: питати— одно, а вислухувати відповіді — зовсім інше. Оці відповіді мені й здаються доцільними. А як хочете, вважайте, що я це роблю для власної розваги... Товаришу Овчаренку, розкажіть іще одно: що трапилося в крамниці за ту годину, що ви були там з Атанасом Петровичем? Докладно розкажіть: жодної, навіть найдрібнішої подробиці не пропускайте.

— Нічого не трапилося, — нехотя відповів той.

— Ну, а все ж таки, — тихо, але вперто наполягав Піддубний.

— Прийшов, сказав про ревізію. Узяв дві десятикопійчаних свічки. Почекав, поки я приводив до

ладу документи. А потім покликав мене до себе. Коли ми виходили, він на мить забарився в крамниці—кійка свого шукав. Я ще, пам'ятаю, посміявся трохи, коли він там на щось спіткнувся й мало не впав. Після цього здогадався засвітити сірника, і кійок ураз знайшовся. Вийшов, причинив двері. Ми постояли трохи й пішли...

— А свічки він додому приніс?—зіваючи, спитав Піддубний.

— Ну, а як же? Одна весь час, що я в нього сидів, горіла.

— Ви самі пішли від нього, чи він натякнув, що вам уже час додому йти?

— Без усяких натяків я пішов. Побачив, що він зіває та потягається — ну, й пішов. Самому стало важко очі розплющувати.

— Так... Щиро дякую за відповіді... Товаришу Пересадо, я цілком з них задоволений. А ви?.. Можете запирати Овчаренка й ходімте...

— Ну, що вам дали ці нісенітні відповіді? — спитав Пересада в Піддубного, коли вони вийшли на вулицю.

— Та знаєте, — підіймаючи комір пальта, відповів лікар,—не хочеться зараз говорити про це... Та й настрій такий у мене, що слухати хочеться більше, ніж говорити. З великим задоволенням я послухав би зараз Атанаса Петровича... Може прогуляємося до нього? Ви знаєте, де він живе?

— Чи ви з глузду з'їхали, Михайле Григоровичу? — гукнув Пересада. — Людина щойно в ліжко лягла після такої катавасії, а ви хочете, знов витягти її звідти.

— Я не думаю, щоб він уже встиг лягти,—спокійно прозвучав голос Піддубного. — Але навіть, коли б він і ліг, вам, міліціонерові, необхідно його побачити. Ви ж, здається, хочете зібрати для слідчого матеріял? Але й досі нічого не зробили, щоб узнати про взаємини між Овчаренком і головою кооперативу, про його ставлення до роботи. Це ж надзвичайно важні моменти. Адже факт розтрати Овчаренком грошей ясно говорить про якісь нездорові явища в кооперативній справі села. Це треба виявити негайно—зараз же, коли на це є можливість... А втім, якщо ви вважаєте за краще додому йти, так проведіть мене до хати голови кооперативу, а там ідіть собі.

— Чудак ви, їй-богу,—посміхнувся Пересада.— Хіба це моя справа виявляти хоробливі явища? Моє пряме завдання — боротися з злочинами... Ходімте, коли вам так приспічило розіграти ролю інспектора РСІ. А коли Атанас Петрович поживить вас макогоном, на що він має повне право, ремствуйте на себе й мене не кличте.

Село було невеличке, і тому після трьох мовчазних хвилин, що протягом їх вони старанно місили важкий бруд вулиці, Піддубний і Пересада опинилися біля хати голови кооперативу.

Міліціонер, роздратований безглуздою примхою лікаря, повернув назад, але побачив світло, що вибивалося з-за непричиненої віконниці, і передумав. А все ж таки почував себе дуже ніяково, підводячись слідом за лікарем на ґанок.

Їм ніхто не відповів ні на перший, ні на другий стукіт — Піддубний був надто ґречною людиною й стукотів дуже обережно. Але після гучного грюкоту Пересади, що взагалі не любив довго чекати, за дверима почувся збентежений голос і вони трохи відхилилися. Світло невеликої лямпи, що її Атанас Петрович тримав над головою, вималювало його напружене обличчя. Він, певно, зовсім не збирався спати, навіть не зняв свитки, що в ній бігав на пожежу... Розглядівши своїх несподіваних гостей, видавив з себе привітну посмішку й зовсім одчинив двері, пропускаючи їх у хату.

Вони ввійшли в досить простору кімнату. Боязке світло лямпи, поставленої хазяїном на стіл, не розганяло густої, розпорошеної по всіх кутках, сутени. Навіть лиця присутніх, що нерішучо поглядали один на одного, були приховані сіруватим серпанком. З сумежної кімнати долітав сонний подих хатніх.

Не дочекавшися запрошення, Піддубний сів за стіл — на ньому були розложені папери, що їх розбирав, напевно, ввечері Овчаренко, — присунув до себе лямпу й сказав:

— Річ у тому, що товариш Пересада хоче одержати від вас відомості щодо роботи завідателя кооперативної крамниці й його взаємин з вами особисто і з правлінням. Він своєчасно забув про це спитати, а йому це потрібно.

— Да-да, — голосно підтвердив міліціонер, але від лікаря не сховалась його здивованість і нерішучість.

Не сховалося від нього також і полегшене зітхання хазяїна, що сів на ослон біля стіни й поволі почав оповідати. Пересада підбадьорував його ніяковими підтакуваннями. .

Але Піддубний зовсім не прислухався до цього оповідання — папери на столі чомусь цікавили його значно більше. Міліціонер, що іноді поглядав на нього, помітив: він майже не читає їх, а просто пильно оглядає з усіх боків. І з особливою увагою схиляється до купки зелених папірців — навіть на світло крізь них дивиться. Це знервувало хазяїна, він перервав своє оповідання, щоб звернутися до лікаря.

— Не переплутайте, будь ласка, мені паперів.

— Що ви! Я обережно їх розглядаю... Оці зелені, здається, ордери, що по них Овчаренко здавав вам що-дня виторг крамниці?

— Вони.

— Цікаві ордери... Я їх з великим інтересом розглядаю. Шкода, світло погане — як слід не можна й побачити всього. Може, ви засвітите ще й свічку.

Овчаренко казав, що ви їх аж дві сьогодні взяли.

Атанас Петрович відповів не відразу. Спершу схилився вперед, намагаючися розглядіти схилене до паперів лікареве лице, але, крім спокійної уваги, нічого на ньому не побачив. Потім лапнув себе по кешені й глухо сказав:

— Брав свічки... Але одна ще при Овчаренкові горіла, а другу я згубив. Лишив її в кешені— вона, мабуть, і випала звідти, коли я по майдані бігав, шукаючи підпалювача... Або підчас бійки.

— Могло статися... А от бігати за підпалювачем... На мене це справляє враження, якби ви бігали за своєю тінню. Але хіба можна тінь свою вловити. Не можна, як не можна й утекти від самого себе... Ви розумієте мене?.. Ні... Тоді я поясню. Оці зелені папірці розказали мені, що другої свічки ви не виносили з крамниці. Адже правда. Її зовсім не важко було поставити за посудом або з гасом, або з олією: Овчаренко, захоплений перевіркою своїх документів, не звертав на вас жодної уваги. Не важко було також і засвітити ту свічку, зайшовши в крамницю за навмисно забутим кійком. А коли свічка догоріла, огонь перекинувся на дошку заллятy гасом, а з дошки на самий гас—от вам і пожежа... Тепер, товаришу Пересадо, ви розумієте, чому горіло всередині? Вірите, що Овчаренко не видумував історії, а говорив правду?

— Михайле Григоровичу,—вимовив зовсім спантеличений міліціонер,—так ви думаєте?..

Але закінчити йому не довелось. Голова кооперативу раптом рвонувся до лікаря; і коли б не стояв поміж них стіл, його горло опинилося б у скарлючених пальцях хазяїна. Він підвів ногу, щоб одштовхнути стіл... Але сильні руки Пересади своєчасно й міцно обхопили його ззаду й хутко потягли до дверей.

...Повертаючися додому після того, як Овчаренка було випущено, а замість нього заперто Атанаса Петровича, Пересада й Піддубний усю дорогу промовчали. Тільки біля воріт санаторія Пересада промовив:

— Ну й нічка... А між іншим, кривдно мені так помилитися...

— Чого там,—ліниво посміхнувся лікар.—Це ж не ваша помилка, а голови кооперативу. А таки треба признатися, гарно він обдумав цю пожежу. Ні в кого на нього підозри не було.

— А як же ви?

— Я теж уперш у не подозрівав... Але бачите, я лікар.. А медицина—це не дуже точна наука: Власне, вона була б точною, якби вміли абсолютно правильно поставити діягноз. Правильний діягноз—це надзвичайно важна річ. Аджеж встановивши його, знаєш: півділа — навіть більш ніж півділа—зроблено. Нас лікарів і привчається до того, щоб ми найдрібніше явище в стані хворого брали

до уваги, жодної частини тіла не залишали без огляду, не обходили жодного симптому...

— При чому тут медицина?—трохи ображено спитав Пересада.

— О, лікарські звички грають не малу ролю... Прикладіть до життя метод ставлення діягнозу—на наслідки не доведеться довго чекати. Так і в цій справі... Воно, звичайно, багато було доказів проти Овчаренко й він не спростував жодного з них. Мені це й здалося дивним: ну, який злочинець не спробував би навіть очевидною брехнею виправдатися? Я й утримався від поспішних висновків що до його вини... Потім—свічки. Навіщо голова взяв їх. Адже всі освітлюються гасом. Я й пішов до нього, щоб вияснити цю дрібницю. А мимохідь подивився й на ордери. Ви знаєте, з якого паперу вони звичайно робляться? Папір той з того боку, де пишеться, глянсуватий, а з другого кошлатий. На деяких ордерах я раптом помітив, що там, де написано суму, — Овчаренко вживав хемічного оливця,—папір теж кошлатий, наче хтось підчищав його. Але хто, крім Атанаса Петровича, міг це зробити?

— Як же цього сам Овчаренко не помітив?.. Він же сам перебирав їх?

— Він не шукав підчисток, а я шукав... Ну, а щодо історії з залишеною в крамниці свічкою, так це моя фантазія. Влучна фантазія... Дотепно задуманий і проведений підпал. . Боявся ревізії не

Овчаренко, а голова—стало б видно, що суми, показані в ордерах і в корінцях ордерів не збігаються: звичка голови—привласнювати собі кооперативні гроші—стала б відомою... А для того, щоб подумали на Овчаренка, він потяг його до себе, засвітив другу свічку, лишивши першу в крамниці засвіченою й, коли вона догоріла до вирахованого місця, відрядив його додому. Знав, що не встигне він пройти повз крамниці, як вона спалахне... І для більшої певности він перший ударив Овчаренка, починаючи цим самосуд. Спаливши крамницю й здихавшись завідателя її, він почував би себе абсолютно безпечно... На щастя цей номер йому не пройшов...

— Ну, а поводження Овчаренка після пожежі?

— А що в ньому дивного?

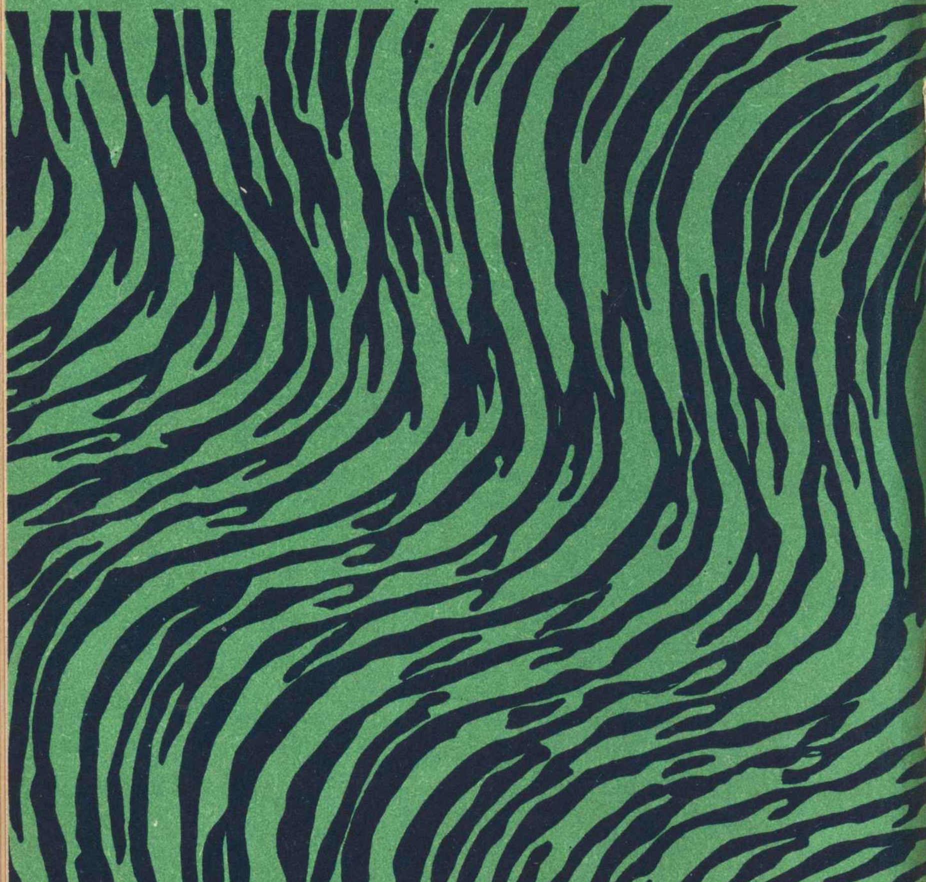
— Ну, знаєте... Я нічого не розумію в ньому.

Піддубний дістав годинника й при світлі сірника глянув на нього.

— Пів на четверту. Майже дві з половиною години мозок мій був такий напружений, що я зараз навіть за саме простеньке думати складно не можу. І говорю—ви це, мабуть, помітили — зовсім не так, як треба було б... А о дев'ятій ранку починається мій обхід хворих. Так що давайте про це краще вдень поговоримо... Та й спати мені зараз хочеться страшенно.

ЗМІСТ

ЦІНА 50 КОП.

ЮРИДИЧНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ